

Dejan Vončina

Sestra Hermina (Justina) Pacek

prva fotografinja med sestrami usmiljenkami

1931 – 2016

Sestra Hermina (Justina) Pacek – prva fotografinja med sestrami usmiljenkami (1931 – 2016)

Izdal in založil: Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 17, 1295 Ivančna Gorica, www.mks-sticna.si
Zanj: Nataša Polajnar Freljih

Besedilo in izbor fotografij: Dejan Vončina

Uvodno besedilo: Nataša Polajnar Freljih

Fotografije: Sestra Hermina (Justina) Pacek

Priprava slikovnega gradiva: Sašo Kovačič, Dejan Vončina

Jezikovni pregled: Janez Jug, Nadja Adam

Oblikovanje in prelom: Peter Bezek

Prevod: Žandi Dežman, Monika Kokalj Kočever

Tisk: Collegium Graphicum d. o. o., Stična 2016

Naklada: 300

© Muzej krščanstva na Slovenskem
Natis publikacije je omogočilo Ministrstvo za kulturo RS.

Na naslovnici:

HJP 31 Sestra Hermina opazuje naravo, Škocjan na Dolenjskem, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 31 Sister Hermina observing nature, Škocjan in Dolenjska, 1968, 8.5 x 11.5 cm.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Pacek H.(083.824)
77.04(497.4):929Pacek H.

PACEK, Hermina

Sestra Hermina (Justina) Pacek : prva fotografinja med sestrami usmiljenkami : 1931-2016 / [besedilo in izbor fotografij] Dejan Vončina ; [uvodno besedilo Nataša Polajnar Freljih ; fotografije Hermina (Justina) Pacek ; prevod Žandi Dežman, Monika Kokalj Kočever]. - Stična : Muzej krščanstva na Slovenskem, 2016

ISBN 978-961-93529-2-2
1. Vončina, Dejan
284555776

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Spremna beseda

Leto 2016 je za Muzej krščanstva na Slovenskem jubilejno leto, saj praznujemo 10. obletnico ustanovitve državnega muzeja in 31 let muzejske dejavnosti v Stični. V muzeju, ki ima prostore v delu stiškega samostana, sta na ogled dve stalni razstavi: *Zgodovina krščanstva na Slovenskem* in *Življenje za samostanskimi zidovi*. Na leto pripravljamo tudi občasne razstave, med katere sodi tudi ta, katere katalog je pred vami.

Razstava *Sestra Hermina (Justina) Pacek – prva fotografinja med sestrami usmiljenkami* s spremno publikacijo se zelo lepo navezuje na našo stalno razstavo *Zgodovina krščanstva na Slovenskem*, kjer med drugim predstavljamo tudi Družbo hčera krščanske ljubezni sv. Vincencija Pavelskega-usmiljenke (HKL).

Veseli smo, da lahko gostimo razstavo o sestri Hermini (Justini) Pacek (1931–2016), ki je kot sestra usmiljenka svoje življenje posvetila Bogu in ljudem, pomoči potrebnim, del svojih talentov pa je namenila tudi fotografski umetnosti. Njeni posnetki nam razkrivajo vpogled v življenje njenih sosester, življenjskih dogodkov njenih sorodnikov, vsakdan ljudi, med katerimi je kot usmiljenka delovala. Fotografije je posnela med letoma 1957 in 1987 v Sloveniji, v Srbiji in na Kosovu.

Njeno fotografsko delo je prvi raziskal dober poznavalec fotografske dediščine na Slovenskem, kolega Dejan Vončina. Izbor njenih del je objavil v knjigi: *Fotografi družine Bavec: 3 fotografije & 3 fotografi*, Ljubljana 2014. Pri fotografski družini Bavec se je Justina Pacek kot dekle prvič seznanila s fotografsko dejavnostjo, ki ji je omogočila, da je posnela številne fotografije.

Ob večletnem proučevanju bogatega fonda ohranjenih fotografij sestre Hermine se je avtorju razstave porodila ideja in želja, da ta izjemen opus predstavi v samostojni publikaciji. Njegovo pobudo smo z veseljem sprejeli in podprli, saj menimo, da tudi preko njenih fotografij Muzej krščanstva na Slovenskem lahko nagovori marsikaterega obiskovalca našega muzeja in širšo zainteresirano javnost.

Iskrena hvala Dejanu Vončini za posredovanje razstave in pripravo te publikacije. Iskrena hvala tudi vizitatorici Družbe hčera krščanske ljubezni sestri Bernardi Trček ter pranečaku sestre Hermine, gospodu Dejanu Packu, ki sta prijazno dovolila uporabo in objavo gradiva v katalogu ter nam omogočila, da je muzej pridobil tudi skene originalnih fotografij in z njimi kakovostno dopolnil svojo zbirko digitalnih posnetkov.

mag. Nataša Polajnar Frelj, direktorica

Življenje in delo

Sestra Hermina (Justina) Pacek je bila prva in edina fotografinja med sestrami usmiljenkami v petdesetih letih dvajsetega stoletja. Z vztrajnostjo in s svojim risarskim, slikarskim in fotografskim znanjem ji je uspelo prepričati predstojnike v Beogradu, da so ji kljub strogim družbenim pravilom dovolili fotografirati znotraj sestrске skupnosti in po drugem vatikanskem koncilu tudi dejavnost sester na terenu. Leta 1963 so ji zaradi vse večjih potreb po fotografskih storitvah opremili fotolaboratorij in ta ji je ob delu na otroški kliniki omogočil opravljati še drugi poklic, tj. poklic fotografinje.

Njen fotografski opus obsega: socialno-dokumentarne fotografije v otroški bolnišnici v Beogradu, socialne fotografije ostarelih in revnih na terenu na Kozjanskem, v Škocjanu, na Raki in v vasi Letnica na jugozahodu Kosova. Herminine fotografije sester usmiljenk v Beogradu so pomemben vizualni dokument za zgodovino sester usmiljenk; po drugi strani pa so se ohranili tudi dragoceni posnetki sorodnikov, prvih maš, vaških otrok, nečakov, obhajil, birm itn.

Da bomo laže razumeli okoliščine njenega delovanja, bomo najprej zgoščeno povzeli njeno nenavadno življenjsko pot in nekatera srečna naključja, ki so ji omogočila, da se je ukvarjala s fotografijo. Justina Pacek se je rodila 27. februarja 1931 v vasi Malo Mraševo pri Kostanjevici na Krki. Otroška leta je preživljala v domači vasi. Po nemški okupaciji aprila 1941 je blizu domačije tekla meja med nemškim in italijanskim delom okupiranega ozemlja Slovenije. Med tistimi, ki so doživeli tragedijo izgnanstva v drugi svetovni vojni, je bila tudi družina Pacek. Nemška okupacijska vojska je sčasoma začela na območju med Savo, Sotlo in Krko sistematično izseljevati cele vasi v Nemčijo. Zato se je tudi družina Pacek spraševala, kaj bo z njo. Junija 1942 so

izvedeli, da je izgona konec, toda 15. junija 1942 ob petih zjutraj je nepričakovano prišel nemški policist, glasno zaropotal po vratih in zavpil: »Aufstehen, packen!«¹ Najprej so jih odpeljali v zbirno taborišče Rajhenburg (Brestanico), kjer so vsi dobili kovinski obesek s svojo številko; od takrat naprej so bili uradno samo še številke. Policisti in pripadniki SS so jih grobo strpali na vlak. Tri dni so se lačni vozili do mesteca Lautenthal na severu Nemčije. Delovno taborišče so si morali zgraditi sami. Vsaka baraka je imela tri sobe, v vsaki sobi so bile štiri družine, spali so na trinadstropnih pogradih. Deklice so morale trdo delati v gozdu, namesto da bi hodile v šolo. Matere so skrbele za družino, možje pa so morali na težaško delo v tovarne v mestu. Justina si je še posebej zapomnila nemškega časnika, vodjo taborišča, ki jim je ob prihodu v taborišče z visokega govorniškega odra zabičal: »Pozabiti morate svoj jezik in svojo vero.« Enajstletna Justina se je v svojem srcu temu z vsem žarom uprla: »Ne, ne bom pozabila svojega jezika! Ne bom pozabila svoje vere.« Razmere v taborišču so bile proti koncu vojne vse bolj težavne, izgnanci so si vedno bolj želeli svobode in vrnitve domov. V noči z 11. na 12. april 1945 so zavezniška letala bombardirala mesto. Izgnanci so se zatekli v skalno votlino. V družini Pacek pa sta se to noč zgodila dva dramatična dogodka. Starejša hči Milka je rodila sinka Jožka.² Pomagala je nemška medicinska sestra in varno položila novorojenčka v košaro. Taborišče ni bilo zadeto in tako njihova baraka ni zgorela. V bližnjem mestu pa je bil istega dne na poti k družini ob 8. uri zjutraj ob napadu ubit Jožkov oče. Težkih in tragičnih izkušenj za družino še ni bilo konec, saj jim je 24. junija 1945 nenadoma umrla mati. To je bil hud udarec za sestre, brata in očeta. Justina je tako izgubila mater, ki ji je med drugim posredovala svojo globoko vero, vendar bolj z zgledom kot z besedami.³

Sestra Hermina se je spominjala: »Po vrnitvi domov avgusta 1945 smo našli požgano in izropano domačijo, od hiše je ostala streha in zidovje, zaraščeno s koprivami. Našli smo kup slame in postlali po tleh za ležišče. Hrano so nam priskrbeli sosodje, ostalo pa nam je tudi nekaj prepečenca, ki so nam ga dali Angleži za na pot domov. Dobri sosodje so nam dali tudi nekaj semena, da smo posejali njive. Po vrnitvi domov sem našla veri nenaklonjeno okolje. Domači župnik je bil v zaporu in nismo imeli ne maše ne verouka in nobenega verskega tiska. Zaradi pomanjkanja hrane in sredstev smo se težko preživljali. Odraščala sem samorastniško. Pa vendar sem v sebi čutila božji klic v redovništvo.«⁴

Že pred drugo svetovno vojno je Justina zelo rada risala: »Moj talent za risanje je odkrila učiteljica v 2. razredu osnovne šole, ko je na ovitku moje šolske knjige zagledala risbico s sv. Miklavžem in angeli. Ovitek je vzela in mi naslednji dan podarila majhne barvne svinčnike. Na trd košček papirja sem z barvicami narisala motiv: 'Kraljevič sreča kačo z zlato krono.' Učiteljica je nagovarjala moje starše, naj me po končani osnovni šoli usmerijo v risarsko šolo. A načrte je prekrižal nemški okupator, ki je zasedel našo lepo domovino. Po izgnanstvu v nemško taborišče je bilo konec mojega šolanja in vsega, kar sem načrtovala, da bom postala v življenju.«⁵

Leta 1946 je mlajša sestra Rezika obiskovala osnovno šolo in verouk. Pri verouku je morala katehetu, ki je imel katehezo za predšolske otroke, za prvo sv. obhajilo prinesiti risbico. Rezika ni znala risati, zato ji je Justina narisala risbico z nabožnim motivom Jezuščka z ovčko. Ko je katehet izvedel za Justinino risarsko nadarjenost, jo je začel spodbujati in podpirati pri njenem likovnem in pozneje slikarskem ustvarjanju. Starejša sestra Malči, ki se je omožila v Kranj, ji je kmalu priskrbelo vodene barvice in pozneje oljnate barve, čopiče in platno. To je Justino spodbudilo, da je veskozi rada risala in pozneje slikala v tehniki olje na platno, predvsem nabožne motive pa tudi lepo naravo, ki jo je privlačila. Z osnovami risanja in slikanja na platno jo je 1954 dodatno seznanil v Leskovcu pri Krškem akademski kipar in medaljer Vladimir Štoviček. Justina je namreč tri mesece pri

njem gospodinjala. Njen risarski in slikarski talent je opazila tudi fotografinja iz Brežic Marija Bavec-Mimi, ki je v Justinini vasi obiskovala prijateljico Nežko in večkrat fotografirala razne dogodke, vaščane in vaščanke. Justina jo je opazovala pri fotografiranju in občudovala.

Leta 1955 je hči fotografinje Marije Bavec in znanega fotografa Vinka Bavca Sonja Bavec Dominko v Brežicah pri železniški postaji pri Merlaku, odprla svoj fotografski atelje, v katerem je potrebovala dobro retušerko za posnetke na steklenih ploščah. Sonjina mati Marija Bavec je Justino pregovorila, da se je leta 1956 začela učiti fotografske obrti pri njeni hčeri Sonji. O svojih prvih fotografskih korakih je Justina povedala: »Moj fotografski poklic je povezan z mojim risanjem in slikanjem ter s fotografsko družino Bavec v Brežicah. Z njihovo pomočjo, predvsem pa s pomočjo Marije Bavec, ki me je v Brežicah gostoljubno sprejela in materinsko skrbelo zame, sem začela spoznavati skrivnosti fotografije.«⁶

Justina je bila kot mlado kmečko dekle zelo navezana na svoj dom. Bila je nekoliko vase zaprta in ni bila navajena množičnih stikov z ljudmi. Zato je bil fotografski poklic kot nalašč zanjo, da se je navadila komuniciranja z ljudmi oziroma strankami. V Sonjinem fotografskem ateljeju se je takoj posvetila retuširanju. »Prvič sem se srečala z retuširanjem in bila v fotoateljeju. Bilo mi je vse novo in zanimivo. Vendar biti več ur pod močno svetlobo in biti zelo natančen pri delu, da je bila fotografija lepa, ker so se z retuširanjem odpravljale gube na obrazu, da so bile osebe na fotografiji lepe in mlajše, je bilo zelo naporno. Vedela sem, da sem bila sprejeta v službo zaradi risarskega talenta. Risanje me je veselilo, medtem ko me je retuširanje utrujalo.«⁷

Zato si je želela čim prej fotografirati na terenu, zunaj ateljeja. Čez nekaj časa se ji je ponudila nepričakovana priložnost: ko je Sonja odšla po opravkih v Zagreb, je Justina ostala sama v fotoateljeju. Prišel je zidarski mojster in jo prosil, naj poslika delo zidarjev, ki so zidali novo večje poslopje sredi Brežic. Do tedaj ni imela v rokah fotoaparata in je bila v skrbeh. Pogovor je slišal Sonjin prvi mož Stanko Dominko in ji je brez pomisleka dal v roke fotoaparat in ji pojas-

nil, kako ga mora uporabiti. To je bila stara leica, ki ni imela svetlomera in merilca razdalje, imela pa je dober objektiv. Poleg ročne nastavitve svetlobe in določitve razdalje je morala biti pazljiva, da posnetkov ni podvajala. O svoji prvi fotografski izkušnji je povedala: »Sonce je neusmiljeno žgalo. Od vročine in strahu sem bila vsa potna, ko sem prispela na dogovorjeno mesto. Mladi zidarji so mi že od daleč vsi nasmejani mahali v pozdrav. Z vso silo sem v sebi potiskala strah, da ne bi opazili mojega neznanja pri fotografiranju. Malo sem si oddahnila, ko sem jih brez težav razporejala in jih fotografirala pri delu. Uspešno sem poslikala ves film (35 posnetkov).«⁸

Ti uspešni posnetki so bili prelomnica pri njenem delu. Odšla je iz temnice na teren in tam sta s Sonjo posneli številne dogodke, družinska slavlja, cerkvene slovesnosti, kot so birme, sv. prva obhajila in nove maše. Justini se je odprl povsem nov svet, ki ga prej ni poznala. Prvič se je znašla v množici raznih ljudi, od intelektualcev do najpreprostejših ljudi. Spoznavala je razne kraje po Sloveniji. Vse to ji je bilo zanimivo in jo je osrečevalo. »Začela sem biti srečna v fotografskem poklicu. Imela sem vse več znancev in prijateljev. Ljudje so me povsod ljubeznivo sprejemali. Spoznala pa sem tudi temne strani življenja. Moralno in materialno revščino ljudi, še posebej po vojni. Mlade, ki so zapustili študij in delo ter brezciljno tavalili po ulicah in se ukvarjali s kriminalom. Moralna erozija, pomanjkanje in revščina so me spodbudili, da sem začela razmišljati, da bi postala sestra usmiljenka.«⁹

Ko je šla Justina ob birni fotografirat, je srečala žensko srednjih let, ki je bila drugačna od drugih. Približala se ji je in izvedela, da je sestra usmiljenka in da so v Beogradu znova odprle svoj noviciat. Po daljšem pogovoru ji je neznanka zaupala skrivnost, da v Beogradu dela veliko sester usmiljenk. V stanovski obleki delajo po vseh državnih bolnišnicah in stanujejo v sestriških hišah. So spoštovane in jih oblasti in ljudje dobro sprejemajo, za razliko od slovenske oblasti, in to v isti državi.¹⁰ Takrat je prišla v njeno župnijo Podbočje za organistko sestra Krispina, ki je bila prej nekaj časa v zaporu na Kočevskem. Justini je svetovala, naj se pelje s kolesom do Rake, kjer je ravnokar bila na obisku

vizitatorica sestra Danijela Nagode. Justina ji je povedala svojo željo, sestra Danijela pa tudi, kaj je potrebno za vstop. Končana osnovna šola, ki pa je Justina ni mogla končati zaradi izgnanstva družine v taborišče Lautenthal. Doma o svoji želji, da bi postala sestra usmiljenka, ni nič povedala. Kljub pomanjkljivi izobrazbi jo je čez nekaj časa pri sestri Krispini čakalo pismo, da je sprejeta.

Zgodaj spomladi leta 1957 se je Justina Pacek odpravila v Beograd z izgovorom, da se bo izpopolnjevala v fotografiji. Zelo težko se je poslovila od domačih in od dela, ki ga je rada opravljala, fotografije in slikarstva. Ni ji bilo lahko oditi v neznano in sprejeti stanovsko življenje, ki ga ni poznala. »Ko sem bila mlajša, me je večkrat kdo vprašal, kakšno razočaranje me je privedlo k sestram. Pa sem vedno odgovorila, da bi že zdavnaj izstopila, če bi bil vzrok v kakšnem razočaranju, saj vendar čas pozdravi vse rane. Bil je torej Božji klic in moj odgovor nanj.«¹¹

V Beogradu v stanovski hiši na ulici Kneza Miloša 62, ki so jo zaradi slike brezjanske Marije v kapeli imenovali Marija Pomagaj, so jo sestre usmiljenke lepo sprejele.¹² Najprej je imela vtis, da jo gledajo kot deveto čudo, potem se je stvar razjasnila. Pričakovali so jo že pred nekaj meseci. Pridružili so jo k dekletoma, ki sta že bili tu, in se je med njima takoj počutila domače. Skrb zanje je prevzela sestra Gracioza Ivanšek. Sprejeti je morala tedaj še stroga družbena pravila. Veliko je bilo izobraževanja in uvajanja v sestriško življenje. Za spomin ni smela obdržati fotografij, vendar pa so ji pustili dobro staro leico, s katero je posnela svojo prvo fotoreportažo o zidarjih v Brežicah. Po končanem noviciatu septembra 1957 je dobila tudi stanovsko obleko in novo ime, sestra Hermina. Vpisala se je v večerno šolo, da je dokončala osemletko, nato pa je hodila v štiriletno medicinsko šolo v Zemun. Obenem se je zaposlila na nevrokirurgiji, po treh letih pa v otroški kliniki v Beogradu, kjer je ostala vse do upokojitve.¹³

Na slikarstvo in fotografijo je skoraj pozabila vse do leta 1962, ko se je začel drugi vatikanski koncil. Ukinil je nekatere stroge zakone tako v cerkvi kot tudi pri sestrah usmiljenkah. Zavel je

nov veter in sestra Hermina je za potrebe skupnosti začela fotografirati vse sestre v Beogradu za osebne izkaznice, potem pomembne dogodke, cerkvene slovesnosti in jubileje. Fotografiranje in izdelovanja fotografij je bilo vse več. Najprej je dajala razviti filme in izdelovati fotografije znanemu beograjskemu fotografu, a ko mu je povedala, da se je ukvarjala s fotografijo, je leta 1963 predlagal njenim predstojnikom, naj ji opremijo temnico in kupijo fotografsko opremo. To so tudi storili, saj je bilo vse več zahtev po fotografskih storitvah. Poleg dela v otroški bolnišnici v Beogradu je bila zaposlena še s fotografiranjem. Bila je zelo srečna, da je opravljala dva poklica. Do leta 1964 je sestra Hermina uporabljala leica fotoaparata Balda Jubilette brez bliskavice in svetlomera. Fotoaparat ji je dala Sonja Bavec in je še danes v njeni zupščini. Ko so ji opremili fotografsko delavnico, si je kupila nov fotoaparat Zorki z opremo. Ni fotografirala samo portretov, temveč je z iznajdljivostjo in eksperimentiranjem izdelovala kopije negativov, fotografij in povečave le-teh. Ukvarjala se je tudi z barvanjem fotografij. Črno-bele fotografije je obarvala s prozornimi fotografskimi barvami.

Sestra Hermina je po šestih letih bivanja med sestrami usmiljenkami smela domov v Slovenijo. Vsako leto do upokojitve leta 1987 je prihajala na dom in spremljala s fotoaparatom v roki odraščanje nečakov in vaških otrok do zrelosti. Ob odhodu v pokoj so sestri Hermini pripravili slovo, ki so se ga udeležili tudi sodelavke in sodelavci iz drugih oddelkov bolnišnice. Dali so ji priznanje, da vere ni oznanjala z besedami med sodelavci in otroci, temveč z dejanji.

Po upokojitvi je odšla v Slovenijo. Po njenem odhodu so fotoatelje v Beogradu zaprli in fotografsko opremo prodali. S seboj je vzela stari fotoaparat leica, ki ji je pomagal do fotografskega poklica.

Po upokojitvi pa njeno delo z otroki ni bilo končano. V Frankolovem je najprej tri leta kuhala, potem pa je začela učiti verouk v župniji, (saj je že prej opravila dopisni katehetski tečaj), nato na Čatežu ob Savi in Podbočju ter v Cerkljah ob Krki. Skoraj vse poklicno življenje - petindvajset let, je preživela tudi med otroki in se od njih nalezla otroške veselosti.

Leta 2008 je zbolela in bila premeščena v negovalni Dom sv. Katarine Mengeš. Tam mi je ljubezljivo posredovala podatke in slikovno gradivo o svoji fotografski dejavnosti med sestrami. Njen izgovor, da gre v Beograd na poklicno izpopolnjevanje za fotografiranje, je bil na nek način resničen, saj se je poleg svojega sestrskega dela ukvarjala s fotografsko dejavnostjo in tako ohranila dragocen vizualni spomin na mnoga srečanja in dejavnosti med sestrami usmiljenkami, kar je bilo predstavljeno na fotografski razstavi *Sestra Hermina (Justina) Pacek – prva fotografinja med sestrami usmiljenkami*, ki je gostovala v Slomškovem domu v Brežicah, pri njej v Mengšu v Domu sv. Katarine ter v župnijah Cerklje ob Krki in Frankolovo. Ta razstavni katalog poglobljeno dopolnjuje njeno fotografsko, slikarsko in risarsko dejavnost, ki je nismo mogli pokazati na razstavi.

Delovanje sestre Hermine

Delo z otroki jo je osrečevalo. Posebno lepo je bilo, ko je bila za novo leto vedno v nočni službi, da so sodelavke lahko dočakale novo leto v svojih družinah, sestri Hermini pa je bilo lepo med otroki, saj so se za prihod novega leta vedno lepo pripravili. Hermina je s svojim slikarskim darom naredila dedka Mraza v naravni velikosti, v roke mu je dala list papirja, na katerem so bile napisane pohvale za pridne otroke, pa tudi kakšen blag opomin ni manjkal. Otroci so se naučili igrice, harmonikarji so zaigrali, vsi skupaj so zapeli pesmico. Soba je bila okrašena tudi z lepimi plakati, ki jih je narisala sestra Hermina. Starši otrok so se ji zahvaljevali, ker je otrokom polepšala praznične dni v bolnišnici. Otroci so komaj čakali, da pride v službo. Pobožala jih je in otroci so vedeli, da jih ima rada; sestra Hermina je dobro vedela, da prizadeti otroci še bolj potrebujejo pozornost in ljubezen. Nekateri otroci, ki so videli, da nosi belo ruto, pa so vprašali: »Kako to, da ti kuharica daješ injekcije?« Pri delu z otroki je doživela veliko lepih pa tudi žalostnih trenutkov.¹⁴ Zaradi njenih izkušenj pri delu z otroki jo je vodstvo bolnišnice zadnja leta njenega službovanja dodelilo za pomoč novo zaposleni vzgojiteljici.

Delo sestre Hermine ni bilo omejeno samo na delo z bolnimi otroki, fotografijo in slikarstvo, temveč je segalo tudi na področje ilustracije za otroke, odraščajočo mladino, odrasle in igre. »Napisala sem nekaj krajših iger z duhovno in šaljivo vsebino iz našega življenja. Bila sem tudi režiser in s svojim likovnim znanjem opremila sceno in oder in navsezadnje tudi fotografirala predstave. Napisala in na oder sem postavila tudi humoristično igrico *Fotograf*, kjer sem igrala fotografa. Vsi so bili navdušeni nad predstavo, kajti niso pričakovali in vedeli, da se v družbenih krogih Hčera krščanske ljubezni ukvarjamo tudi s kulturnim delom.«¹⁵ Z risanjem, slikanjem in

fotografijo je pridobila samozavest in svoje zamisli z mladostnim navdušenjem zaupala tudi drugim.

Drugo priljubljeno Herminino področje je ustvarjalno fotografsko beleženje dogodkov, sester usmiljenk, otrok in pomoči potrebnih ljudi. Za zgodovino delovanja sester usmiljenk v Beogradu so izjemno pomembni posnetki znotraj sestrskeske družbe do drugega vatikanskega koncila leta 1962, ki jih je posnela sestra Hermina z izrecnim dovoljenjem vodstva skupnosti, npr.: obisk vrhovne predstojnice iz Pariza, sestre na vrtu, ob prvem kombiju skupnosti pred odhodom v srednjo medicinsko šolo v Zemun.

Dragocene so tudi dokumentarne fotografije bolnih otrok, ki jih je sestra Hermina z občutkom ujela v svoj fotografski objektiv. Ohranile so se fotografije, ki prikazujejo sestre usmiljenke, kako mladim bolnikom prizadevno zagotavljajo strokovno medicinsko pomoč.

Veliko pokažejo socialno-etnološki dokumentarni posnetki starih, pomoči potrebnih ljudi in njihovih domov v Škocjanu in Raki pri Krškem. Izstopa posnetek revežev na Kozjanskem. Iz posnetkov je vidna tudi človekoljubna dejavnost sester usmiljenk na terenu. Fotografiranje v stanovski obleki je bilo še leta 1970 nekaj povsem novega, skorajda nezaslišanega. »V cerkvi sem se pojavila v stanovski obleki s fotografsko opremo, da bi dokumentirala novo mašo svojega nečaka Jožeta Packa, in požela veliko začudenje ljudi. Tudi mladi bogoslovci so se čudili moji pojavi s fotoaparatom v roki. Toda imela sem mirno vest, ker sem vedela, da je drugi vatikanski koncil odpravil nekatere naše stroge stanovske zakone.«¹⁶

Katoliška vas Letnica

Prav tako pa izstopa tudi dokumentarna fotografska reportaža katoliške skupnosti v vasi Letnica na Kosovu. Pred upokojitvijo leta 1987 je sestra Hermina sedem tednov nadomeščala sestro usmiljenko v sestrski ambulanti v katoliški vasi na jugozahodu Kosova. »V tem kratkem bivanju v Letnici sem veliko izvedela o povsem izoliranem in 'pozabljenem' kraju na jugozahodu Kosova. Ni mi žal, da sem šla za nekaj časa na pomoč v sestrsko ambulanto, kjer se je skoraj vsak dan zvrstila cela Letnica. Zato sem spoznala življenje in navade teh siromašnih ljudi in tudi, v kako težkem misijonu so delale naše sestre in z njimi delile dobro in slabo. Ni potrebno oditi v daljno Afriko ali v kako drugo državo, da pomagamo siromašnim in ubogim, saj smo imeli takšne misijone pred nosom, le vedeli nismo zanje.«¹⁷

Prve sestre so prišle v Letnico na prošnjo misijonarja škofa dr. Janeza Gnidovca že pred drugo svetovno vojno.¹⁸ Poleg duhovne oskrbe je želel pripadnikom revne katoliške skupnosti na Kosovu omogočiti osnovno zdravstveno oskrbo. Takrat v Letnici še ni bilo osnovne zdravstvene oskrbe oziroma zdravnika. Prve sestre usmiljenke so živele revno in skromno kot vaščani, brez vode in elektrike v hiši. Prostor so si delile z domačimi živalmi. Vodo so zajemale iz bližnjega potoka. Šele po drugi svetovni vojni so dobile hišico z vrtom in odprle ambulanto.

V tem zaprtem, pozabljenem območju so živeli ljudje hrvaške narodnosti, katoličani, ki so prišli pred 300 leti iz Dalmacije kot rudarji z družinami, ko so tu odkrili železovo rudo, a so jo kmalu izčrpali. Po prenehanju rudarjenja so ljudje ostali še naprej v tem kraju odvisni samo od tega, kar jim je dajala zemlja. Obkrožala jih je reka, ki so jo lahko prečkali na oslih ali mulah, ko je bila plitva. Vaška skupnost je bila izolirana

in za to so poskrbeli tudi Letničani sami,¹⁹ saj so zelo pazili, da ne bi na njihovo ozemlje prišel kak prišlek, ki ne bi bil hrvaškega rodu ali katoliške vere. Zato so se poročali zelo mladi, s 15 leti,²⁰ z ožjimi sorodniki. To se je poznalo pri njihovi inteligenci, saj niso bili sposobni študirati, temveč so končali le osnovno šolo. Ureditev v družini je bila zelo patriarhalna. Poglavar družine je bil stari oče. Vsi člani družine so ga morali ubogati in spoštovati kot vrhovno avtoriteto. Hiše so bile ometane z blatom, del hiše pa je bil namenjen domačim živalim. Osnovno prevozno sredstvo je bil osel ali mula. Imeli so svojo nošo iz lanu, ki so ga tkali doma. Pozimi so imeli ogrinjalo, pleteno iz ovčje volne, tako kot tudi nogavice. Tudi čevlje so si naredili sami iz kozjih in kravjih kož.

Lepa cerkev z dvema zvonikoma sredi vasi je bila središče duhovnega in družabnega življenja v Letnici. V njej se je poleg verskih obredov tudi pelo. Cerkev je bila že po tradiciji zelo dobro obiskana. Po pripovedovanju sestre Hermine so matere z dojenčki kar sedle na kamnita tla in med obredom dojile dojenčke, včasih se je tudi duhovnik zaradi gneče težko prebil do oltarja. To je bil za Letnico del vsakdanjika. Sestre so morale v ambulanti poleg bolnih Letničanov zdraviti tudi njihove bolne živali. Te so včasih poskrbele za smešne prigode. »Ob polnoči so nas v ambulanti zbudili vaščani, ki so hoteli, da gre ena sestra z njimi domov, da bi pozdravila veliko staro svinjo. Sestra je s sabo vzela veliko injekcijo z antibiotikom in jo zapičila v svinjo, da je zbežala v noč, čeprav jo je držalo nekaj močnih mož. Možje so jo do jutra lovili po vasi, dokler je končno niso ulovili in prepeljali v hlev.«²¹

Ob prihodu v ambulanto v Letnici je bila sestra Hermina zelo presenečena, ko so vaščani pripeljali domače živali in sestre prosili, naj jih

pozdravijo: »To je bilo zame, ki sem bila navajena mestnega življenja, nekaj povsem novega, pa tudi domačih živali sem se kar nekoliko bala, še sreča, da so nam pomagale starejše sestre, ki so bile navajene vsega hudega. Na razpolago smo bile 24 ur na dan, kar nam je ponoči dostikrat krajšalo spanec. Tako da je bilo kar naporno. Nenavadno je bilo, da je bilo dosti opečenih bolnikov, ki so jih sestre s posebnim zdravilom, ki so ga same pripravljale, uspešno zdravile, bilo je tudi veliko otrok s potolčenimi glavami, urezninami in ostalimi poškodbami. Prišli so tudi vaščani, ki so imeli 'psihične težave', da bi pri sestrah dobili pomirila. Izkušene sestre so jim dale kapljice z žegnano vodo, ki so vaščanom po njihovem pomagale. Ljudje so v sestrsko ambulanto prihajali od vsepovsod, celo iz bolnic, saj so verjeli, da imajo sestre 'čudežno moč', ki jih bo ozdravila. Je pa res, da so sestre vaščane zelo dobro poznale, saj so si z njimi delile dobro in slabo. Zato so jim ljudje zaupali in jih spoštovali, saj so sestre usmiljenke uspešno vzpostavile osnovno zdravstveno oskrbo.«²²

Kljub občutku, da se je čas ustavil, pa se je ob prihodu sestre Hermine tudi Letnica že začela spreminjati. Mladi fantje in moške so začeli hoditi delat v Zahodno Evropo in s prisluženim denarjem zidati hiše in stare iz blata podirati. Življenjski standard se je začel izboljševati z odprtjem nove ceste leta 1984. Enkrat na dan je vozil avtobus na relaciji Letnica–Skopje. Zato so dokumentarni posnetki sestre Hermine toliko dragocenejši, saj je s fotoaparatom dokumentirala posebnosti in način življenja, ki ga na tem prostoru ni več tudi zaradi tragične vojne v devetdesetih letih v Jugoslaviji. Zaradi strahu pred srbskim militantnim nacionalizmom je iz domov v Letnici večina Letničanov odšla na Hrvaško. Tako se je končalo 300-letno bivanje Hrvatov iz Dalmacije na tem zaprtem območju. Teh ljudi in načina njihovega življenja ni več. Ostali so le dokumentarni posnetki sestre Hermine za zgodovino. O dokumentiranju življenja v Letnici na jugozahodu Kosova je povedala: »Ko sem nekajkrat imela malo časa, sem odšla iz ambulante, vzela fotoaparata in začela fotografirati pokrajino, stavbe in ljudi v Letnici in okolici, me je obkrožila množica ljudi vseh starosti, ki so začudeno opazovali 'časno' sestro s fotoaparatom. Ko sem delala v ambulanti, so me klicali

sestra doktor, ko pa so me videli s fotoaparatom v rokah, so me spraševali, kaj sploh sem. Pošalila sem se, da sem novinarka in da pišem za naš sestrski časopis. V tem je bilo nekaj resnice, saj je večina posnetkov ostala v sestrskem arhivu. Slabše pa sem vzela s sabo za spomin na nepozabno doživetje v jugoslovanskem misijonu v Letnici.«²³

O sestri Hermini v Letnici je njena predstojnica v Domu Sv. Katarine v Mengšu sestra Ljubica Jozić, povedala: »Prvič sem jo srečala leta 1987 še kot mlada deklica v župniji Letnica na Kosovu. V tej župniji je delovala kot medicinska sestra le sedem tednov. Po tem je občasno prihajala na obiske k sestram in na romanja k Mariji Vnebovzeti v Letnico. Kot desetletna deklica sem rada prihajala k sestram na obisk, v želji, da tudi sama postanem ena izmed njih. Tako sem spoznala tudi sestro Hermino in sem jo povabila, naj pride na obisk k moji družini. Seveda se je z veseljem odzvala in ni pozabila vzeti s seboj fotoaparata. Prosila je, naj se otroci oblečemo v narodne noše. Nato je v naravi naredila nekaj posnetkov in eden izmed njih se je ohranil do današnjega dne. Takrat nisem vedela, da bova čez dvajset let živeli v isti skupnosti. Sestra Hermina je imela smisel za lepoto. Vse, kar je bilo dobro in lepo, jo je razveseljevalo. Že v svoji mladosti sem občudovala njen nasmeh, ki je prihajal iz srca. Zdel sem mi je kot nasmeh z neba. Pritegovala me je tudi s svojo preprostostjo in z veseljem na obrazu. Ko je sestra ostarela in je bila potrebna pomoči, sem ji skušala stati ob strani in sem jo večkrat spremljala na kontrolne preglede k zdravnikom. Priča sem bila mnogim lepim dogodkom in srečanjem z medicinskim osebjem v bolnici. Tisto, kar je na njej pritegnilo, je bil prav njen iskreni nasmeh in odprtost do vsakega človeka. Mislim, da je prav radost tista, ki jo je naredila za Božjo pričevalko.«²⁴

Povedne so tudi besede sestre Cvete Jost: »Jeseni leta 1969 sem kot kandidatka za sestro usmiljenko prišla v skupnost sester v Višegradski ulici v Beogradu. Sestre takrat namreč niso smele sprejemati deklet v Sloveniji, zato so pogumno odprle provincialno hišo in semenišče (noviciat) v Srbiji. V Višegradski ulici v Beogradu je bila velika skupnost, več kot sto sester, večinoma Slovenk. V njej je bivala in delovala tudi ses-

tra Hermina Pacek, medicinska sestra na otroški kliniki, v prostem času pa uspešna fotografinja. Ne vem zakaj sem bila deležna privilegija, da sem ji smela nekoliko pomagati pri razvijanju črno-belih fotografij v njeni mali temnici. Postopka se žal ne spominjam veliko, v spominu pa mi je močno ostala njena spretnost, zlasti pa navdušenje in ljubezen ne le do fotografije, pač pa do vsega lepega, ki ga je znala ujeti v objektiv ali preliti na papir in sliko. Bila je polna življenja, znala je razveseljevati in navduševati, težave pa premagovati z močno voljo. Dogodki, prazniki, letni časi – nič ni minilo brez sestre Hermine in njenega fotografskega aparata. Še danes imam pred očmi njeno malo postavo in njen nasmejan okrogel obraz z živahnimi očmi, ki so iskale 'svoj cilj'. Morda se sestre takrat nismo dovolj zavedale, kakšen dar nam je bil podarjen s sestro Hermino in njenim fotografskim konjičkom. Tega se bolj zavedamo sedaj, njene številne fotografije pa bodo ohranile spomin nanjo tudi v prihodnosti.«²⁵

Sklepna beseda

Fotografinja sestra Hermina (Justina) Pacek je enkraten primer v slovenskem in širšem prostoru. Vzrokov je več: v petdesetih letih 20. stoletja se je v Sloveniji in Jugoslaviji le malokatera fotografinja samostojno ukvarjala s fotografsko dejavnostjo, saj je bil to predvsem »moški« poklic; da pa se je s fotografijo ukvarjala sestra usmiljenka, je toliko bolj nenavadno in hvalevredno.²⁶ Tudi na svetovnem spletu nismo zasledili avtorske fotografske dejavnosti sester usmiljenk po svetu, zato je delovanje sestre Hermine toliko dragocenejše. V našem primeru gre za srečen splet okoliščin, da se je Justina Pacek še pred vstopom med sestre usmiljenke izučila fotografske obrti pri takrat znani fotografski družini Bavec v Brežicah²⁷ in da je pridobila solidno znanje risanja in slikanja na platno pri akademskem kiparju Vladimirju Štovičku v Krškem. Ne glede na to, da je bila po lastnih besedah nekoliko boječa in vase zaprta, se ji je z vztrajnostjo in ustvarjalno radovednostjo uspelo v precej zaprti sestrski skupnosti uveljaviti na fotografskem in likovnem področju. Hermina je rada tudi eksperimentirala, npr. s prepletanjem črno-bele fotografije in risbe. V katalogu je kar nekaj takih motivov. Ne smemo pa spregledati njene slikarske dejavnosti. Čeprav je, kot smo že omenili, pri kiparju Štovičku dobila solidne osnove iz slikanja, je bila Hermina slikarka samoukinja. V njenih ohranjenih oljnih platnih prevladujejo predvsem nabožni motivi. Njena ustvarjalnost se je kazala tudi na drugih področjih: igralskem, recitatorskem, pri spodbujanju bolnih otrok v otroški bolnišnici v Beogradu ter pri predstavitvi izobraževalne, kulturne in družabne dejavnosti znotraj sestrške skupnosti.

Tudi fotografska produkcija sestre Hermine ne glede na specifične okoliščine kaže presenetljivo raznovrstno sporočilnost delovanja znotraj sestrskih skupnosti v Beogradu in na

terenu. Uspela je ohraniti okoli 600 fotografij, ki se v veliki meri nanašajo tudi na sorodnike z družinami, saj jih je spremljala od rojstva do zrelosti. V sodelovanju s sestrami v Šentjakobu pa smo naredili dodaten izbor za katalog med 500 fotografijami ki jih je posnela sestra Hermina v Beogradu in so sedaj shranjene v Provincialnem arhivu Hčera krščanske ljubezni Ljubljana.²⁸ V večini primerov gre za črno-bele fotografije. Posebej impresivne so fotografije starih, bolnih in pomoči potrebnih ljudi v odmaknjenih vaseh, otrok v otroški kliniki v Beogradu, fotografije znotraj sestrskih skupnosti v Beogradu, npr. sestre pri številnih opravilih: likanju, šivanju, izobraževanju, druženju, izletih v naravo in ogledu kulturnih znamenitostih, pripravljanju ozimnice, drv, pomivanju posode, čiščenju, delu na vrtu, sajenju, kulturnih dogodkih ob 50-letnici province, Posnela je obiske predstojnic in predstojnikov, zabeležila obiske v domači vasi Malo Mraševo in v hrvaški katoliški skupnosti v Letnici na Kosovu.

Prav Herminina širina duha in neomajna pripadnost fotografiji omogočata, da bodo prihodnje generacije na fotografijah lahko videle način življenja, ki ga danes ni več. Zato so njene fotografije zelo pomemben dokument časa tudi v širšem mednarodnem kontekstu, saj nismo nikjer, tudi na svetovnem spletu, zasledili tako kakovostnih črno-belih avtorskih fotografij. Prav avtorski pristop in samostojnost (lastna foto delavnica) sta sestri Hermini omogočila, da je ustvarila enkratno fotografsko dediščino. Sestra Hermina (Justina) Pacek je umrla 14. februarja 2016 v Domu sv. Katarine v Mengšu.

Kratka zgodovina sester usmiljenk²⁹

Družba hčera krščanske ljubezni je nastala v 17. stoletju v Franciji, a se je kmalu razširila preko njenih meja. Sv. Vincencij Pavelski in sv. Ludovika de Marillac sta jo ustanovila z namenom, da bi služila najbolj potrebnim in ubogim, v katerih sta sama gledala Jezusa in to priporočala tudi prvim sestram. Danes Družba deluje po vseh celinah sveta.

Sv. Vincencij Pavelski je povedno povzel bistvo delovanja sester usmiljenk: »Hčere krščanske ljubezni morajo vedeti, da niso redovnice, kajti redovniški stan ni primeren za opravila njihovega poklica. /.../ Za samostan naj imajo zato le bolniške hiše in hišo, kjer živi predstojnica, le najeto stanovanje za celico, župno cerkev za kapelo, mestne ulice za samostanski križni hodnik /.../, ker ne delajo redovniških zaobljub, da zavarujejo svoj poklic, temveč samo vztrajno zaupajo v Božjo previdnost ter prinašajo Bogu v dar vse, kar so in kar mu v osebi ubogih v svoji službi storijo; zaradi vsega tega morajo biti tako ali še bolj krepotne, kakor če bi v katerem redu naredile zaobljube; zato se morajo truditi, da se na vseh teh krajih vedejo vsaj tako zadržano, zbrano in spodbudno kakor prave redovnice v svojih samostanih.«

Besede sv. Vincencija Pavelskega dobijo poln pomen le v luči tedanjega časa. V 17. stoletju (leta 1566 je papež Pij V. prepovedal ženske samostane brez klavzure) so v Franciji in drugod po svetu namreč poznali le kontemplativne, za samostanskimi zidovi zaprte ženske redovne skupnosti, Vincencij in Ludovika pa sta žene in dekleta pošiljala na ulice, v domove, bolnišnice in zavode, med uboge in pomoči potrebne. Hčere krščanske ljubezni – tako so jim dali ime ljudje sami – so skrbele za bolnike v bolnišnicah, za pouk revnih deklic, za najdenčke, za kaznjence na galejah, za ranjene vojake, za begunce, za

stare ljudi, duševno bolne ... Sv. Vincencij je poskrbel, da hčeram krščanske ljubezni niso predpisali klavzure, tako so sestre lahko nemoteno opravljale svoje poslanstvo. Družbo je leta 1655 potrdil pariški nadškof kardinal de Retz, trinajst let pozneje pa jo je odobril tudi papež Klemen IX.

Prihod v Slovenijo

Družba je v naslednjih desetletjih preživljala burno obdobje, ob tem pa se je utrjevala in dobivala pravo podobo. Širila se je domala po vsem svetu, na vse celine. Korenine Slovenske province segajo v sredino 19. stoletja, ko je bila ustanovljena Graška provinca Družbe hčera krščanske ljubezni. Iz Gradca so prve sestre prišle v Maribor že leta 1843, v Ljubljano pa 1852. Časopis *Zgodnja Danica* je maja 1852 poročal: »25. tega meseca je šest usmiljenih sester v Ljubljano peršlo, tudi tukaj nadložnim križe in težave polajševat.« V tedanji provinci Avstrijskega cesarstva so namreč hčere krščanske ljubezni klicali kar usmiljene sestre in ta izraz se je prijel sester na slovenskih tleh; kot usmiljenke jih poznamo še danes. Število sester je hitro raslo, njihovo delovanje se je širilo na vsa področja. Do leta 1919 je bilo na slovenskih tleh odprtih 26 postojank.

V dveh desetletjih vstopilo več kot tisoč sester

Na ruševinah prve svetovne vojne, ko je razpadla avstro-ogrska monarhija, pa so Slovenke, ki so bile v semenišču v Gradcu vedno v večini, začele samostojno pot – 5. april 1919 štejejo sestre za ustanovni dan Jugoslovanske, današnje Slovenske province. Prva provincialna

hiša je bila na Slomškovi ulici v Ljubljani. V tistem času je v Sloveniji in na Hrvaškem delovalo več kot petsto sester, delale pa so v glavnem v državnih zdravstvenih zavodih in sestrskih vzgojnih ustanovah. V naslednjih desetih letih so se usmiljenke razširile še v Srbijo, Makedonijo in na Kosovo. Številni novi poklici – v 22 letih je bilo »preoblečenih« 1072 sester – so omogočali predstojnicam, da so lahko odgovarjale na klice ubogih in sestre pošiljale v razne bolniške, vzgojne in druge ustanove. Sestre so z lastnim delom, odpovedovanjem in zaslužki v javnih ustanovah gradile hiše za svoje poslanstvo in bivanje.

Preganjali vas bodo

Po letu 1945 pa so bile mnoge sestre poklicane na zaslišanje, ki se je končalo s sporočilom, naj odidejo, ker da niso več potrebne. Do marca 1948 je bilo odpuščenih več sto sester. Po podatkih Provincialnega arhiva usmiljenk v Ljubljani je bilo 8. marca 1948 z odlokom tedanje oblasti na hitro odstranjenih iz slovenskih bolnišnic in socialnih ustanov 700 usmiljenk, ker niso hotele pretrgati vezi s svojo Družbo in se preobleči. Z ukinitvijo njihovih stanovskih skupnosti so ostale tudi brez strehe nad glavo.³⁰

Po odpustu iz bolnišnic in vzgojnih ustanov so šle nekatere sestre začasno k domačim, nekatere pa že takoj v Beograd in v druge jugoslovanske republike, kjer so bile lepo sprejete. Za razliko od slovenske oblasti, ki se je s svojim brezumnim dejanjem odpovedala v tistem času prepotrebni medicinski pomoči in to v isti državi. Zato se Beograjčani spominjajo zahvale znanega srbskega generala: »Hvala vam, Slovenci, da ste izgnali sestre usmiljenke. Mi imamo z njimi zdravstvo urejeno. Pridne so, požrtvovalne, imajo veliko znanja, ljudje jih imajo radi in one njih ...« Nekaj sester je ostalo v Sloveniji in te so drugače nadaljevale svoje poslanstvo. Obiskovale so bolnike po domovih in jim stregle. Oblast je to opazila in očitali so jim, »da so se kot ščurki razlezle po Sloveniji«. Veliko so jih zaprli, zasliševali, obtoževali vohunstva, morale so na prisilno delo, v glavnem pa so jim dali vedeti, »da so nekoristne za družbo«. Nekaj sester je ostalo v bolnišnicah, a so morale odložiti

svojo stanovsko obleko. Oblast je zaplenila tudi vse sestrske zavode in hiše.

Bolne sestre je takratna oblast preselila v razpadajoč grad na Raki pri Krškem in tam so poslej imele tudi provincialno hišo. Ko so predstojniki videli, da bo provinca brez naraščaja izumrla, so dekleta, ki so se oglašala iz Slovenije, začeli drzno sprejemati v Beogradu že leta 1954, leta 1957 pa so tja preselili še provincialno hišo. Kljub temu, da so se sestre razkropile, je prišlo veliko idealov polnih deklet, ki so bila pripravljena zapustiti domovino in ponesti krščansko ljubezen ubogim v Afriko na Madagaskar, v Ruando, Burundi in Turčijo.

Nov začetek

Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 se je provincialno vodstvo vrnilo v Slovenijo, v Šentjakob ob Savi, z njim pa tudi veliko sester. Provinca se je preimenovala v slovensko, skupnosti pa so še vedno posejane »od Triglava do Makedonije«. Danes je v provinci čez 100 sester, v Sloveniji živijo v osmih skupnostih: Breznica, Celje, Cerklje ob Krki, Kočevje, Ljubljana, Mengeš, Miren in Šentjakob. V Slovensko provinco poleg skupnosti na Hrvaškem, v Srbiji, Makedoniji, spada tudi Albanska pokrajina, kjer je čez 50 sester.

Sestre usmiljenke so leta 1963 svojo prvotno obleko in pokrivalo kornet po navodilih 2. vatikanskega koncila zamenjale za bolj preprosti različici. Isto velja za obleko in pokrivalo sester novink. Pokrivalo so leta 1975 še poenostavile (glej stran 47, fotografija v sredini).

Novi izzivi

Provincia je v samostojni Sloveniji prislunila novim izzivom. Razmere so se spremenile, sestre pa so ostale zveste karizmi ustanoviteljev: še delajo v bolnišnicah in zdravstvenih ustanovah, v domovih za ostarele, pomagajo bolnim in osamljenim na njihovem domu, sodelujejo pri župnijski katezezi, podpirajo družine, delajo z mladimi v skupinah Marijanske vincencijanske mladine (MVM). Veliko skrbi in pozornosti namenjajo starejšim sosestram – Dom sv. Katarine v Mengšu, pa so še razširile in vanj sprejele tudi druge ostarele in bolne.

Zapustiti Boga zaradi Boga

Poslanstvo sester pa ni le to, kar se vidi na zunaj. Usmiljenke opravljajo poslanstvo, ki presega zgolj človeške moči, zato je pomemben del sestrskega vsakdanjika namenjen molitvi in evharistiji. Molitev in povezanost z Bogom nenehno poživlja njihovo apostolsko delovanje. »Služenje Jezusu v ubogih« ima za sestre usmiljenke prednost pred vsem drugim, tudi pred molitvijo in mašo, kadar to zahteva nujna potreba. Sv. Vincencij je sestram govoril: »Glejte, prišel bo čas za molitev, pa boste slišale uboge, ki vas bodo klicali. Premagajte se in zapustite Boga zaradi Boga. Morate pa seveda storiti vse, kar morete, da ne boste opuščale molitve ...« Vztrajno je vabil sestre, naj posnemajo Jezusa Kristusa tako, da nadaljujejo njegovo življenje in njegova dela: »Izročite se popolnoma Bogu v ta namen, da bi dobro izpolnile, za kar ste poslane.«

»Neredovniške« zaobljube

Hčere krščanske ljubezni niso redovnice – od devetdesetih let prejšnjega stoletja spadajo med družbe apostolskega življenja. Njihovo družbo je potrdil Sveti sedež, izvzeta pa je pravo krajevnega ordinarija. Vendar so sestre kljub notranji samoupravi na voljo pozivom Cerkve. Imajo svojo vrhovno predstojnico in materno hišo v Parizu. Vrhovni predstojnik družbe je na izrecno željo soustanoviteljice sv. Ludovike generalni superior Misijonske družbe. Zanimiva

značilnost družbe je, da sestre nimajo večnih zaobljub kot drugi redovi. Delajo le enoletne, ki jih prvič izrečejo glasno, v naslednjih letih pa jih na praznik Gospodovega oznanjenja, 25. marca obnovijo tiho.

Opombe

¹ Vstanite, pakirajte!

² Jože Pacek, slovenski rimskokatoliški duhovnik in pisatelj, *12. april 1945, Lautenthal, Zvezna republika Nemčija. V duhovnika je bil posvečen 29. junija 1970 v Ljubljani. Kot duhovnik se posveča pastoralnemu delu, že več kot 35 let pa vodi župnijo Čatež ob Savi. Piše članke in jih objavlja v raznih časopisih in revijah. Poleg tega proučuje tudi krajevno zgodovino in piše kratke zgodbe. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Jože_Pacek, sneto s spleta 6. marec 2016.

³ 7. junij, dan slovenskih izgnancev, je posvečen spominu na trnovo pot, ki jo je od leta 1941 do leta 1945 prehodilo okrog 80.000 izgnancev in beguncev, med njimi je bilo več kot 20.000 otrok, starih manj kot deset let. Večina je svojo pot v izgnanstvo začela v zbirnem taborišču Rajhenburg (Brestanica) pri Krškem. Vir: RTV SLO, MMC, 7. junij, 2015.

⁴ Karlo Smodiš, »Molim zate, da bi bila srečna!«, *Družina*, 20. maj 2007.

⁵ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

⁶ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

⁷ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

⁸ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

⁹ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

¹⁰ Po podatkih Provincialnega arhiva usmiljenk v Ljubljani je bilo 8. marca 1948 z odlokom tedanje oblasti na hitro odstranjenih iz slovenskih bolnišnic in socialnih ustanov 700 usmiljenk, ker niso hotele pretrgati vezi s svojo Družbo in se preobleči. Z ukinitvijo njihovih stanovskih skupnosti so ostale tudi brez strehe nad glavo, dokler jih niso velikodušno sprejele srbske zdravstvene ustanove. Karolina Godina, »S. Justina, Vida Rojc, dr. med.«, *ISIS*, 20. april, 2011, str. 38–42.

¹¹ Karlo Smodiš, »Molim zate, da bi bila srečna!«, *Družina*, 20. maj 2007.

¹² Sv. Vincencij je z Ludoviko de Marillac 23. novembra 1633 ustanovil Družbo hčera krščanske ljubezni – usmiljenke. Svoje življenje so posvetile strežbi bolnim ter skrbi za revne in zapuščene. K. H., »Ubogi so naši gospodarji«, *Družina*, 13. september 2009.

¹³ Ustanovitelj otroške klinike v Beogradu leta 1940 je bil slovenski zdravnik pediater in pedagog Matija Ambrožič. Dr. Ambrožič je bil vzgojitelj mater, medicinskih sester in pediatrov, mednarodno priznan pobudnik socialne pediatrije v Jugoslaviji in njen predstavnik v UNICEF-u. Geslo »Ambrožič, Matija«, *Enciklopedija Slovenije*, 1, Ljubljana, 1987, str. 56–57.

¹⁴ 17. letnemu dekletu so odpovedale ledvice. Aparatov za dializo takrat še ni bilo. Deklica je živela pri starih starših, medtem ko sta bila starša zaposlena v Nemčiji. Vedela je, da je zelo bolna in si je želela, da jo prideta obiskat za njen rojstni dan. Sestra Hermina ji je narisala lepega angelčka in skupaj z njo pričakovala njun prihod. Namesto staršev je prišel sorodnik s šopkom nageljnov. Deklica je zarila glavo v zglavnik, nato pa žalostna rekla: »Če me nimajo toliko radi, da bi prišli, vrzite tudi nageljne v smeti.« Vzela je sliko angelčka in jo dala pod glavo. Čez nekaj ur je umrla. Starši so prišli po njo. Zdravniki so vprašali, zakaj niso prišli prej. Pa so odgovorili, da je življenje težko in morajo misliti na svojo službo.

¹⁵ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

¹⁶ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

¹⁷ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

¹⁸ Dr. Janez Gnidovec (1873–1939), doktor filozofije, škof, misijonar in dobrotnik. Leta 1919 je vstopil v red lazaristov, pozneje pa je bil imenovan za skopsko-prizrenskega škofa. Zgradil je številne cerkve, kapelice, zavetišča za otroke. Bil je velik dobrotnik revežev, njegova ljubezen do bolnikov je bila brezmejna. Vir: http://www.oszuzemberk.si/index.php?option=com_content&view=article&id=89:dr-janez-gnidovec&catid=54&Itemid=87 (obiskano 4. maja 2013). Dr. Gnidovec je kot skopsko-prizrenski škof videl revščino v hrvaški katoliški skupnosti, zato je že pred drugo svetovno vojno dal zgraditi osnovno šolo v Letnici in lepo cerkev z dvema zvonikoma, posvečeno Mariji. Cerkev je postala priljubljen romarski cilj in nekakšno središče duhovnega in kulturnega dogajanja v Letnici. (Izjava sestre Hermine, junij 2012.)

¹⁹ Vaščani Letnice se niso družili niti s katoliškimi Albanci iz bližnje vasi Stubla, ker so bili druge narodnosti. Prav tako se niso družili z muslimani in pravoslavni Srbi iz vasi Vitanje. Pri tem so bili najbolj ortodoksni prav Letničani. Katoliški Albanci iz vasi Stubla so se po pripovedovanju sestre Hermine počutili zelo osamljeni in nezaželeni. (Izjava sestre Hermine, junij 2012.)

²⁰ Rodnost je bila zelo velika, saj so imele družine v povprečju od 8 do 10 otrok. Izbor moških znotraj skupnosti je bil zelo omejen, zato so starši 15-letnih deklet, ki so prebegnili v drugo družino k moškemu, to odobraval. (Izjava sestre Hermine, junij 2012.)

²¹ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

²² Izjava sestre Hermine, junij 2012.

²³ Zapisi sestre Hermine, julij 2011.

²⁴ Pisna izjava sestre Ljubice Jozić, Mengeš, junij 2015.

²⁵ Pisna izjava sestre Cvete Jost, Šentjakob, maj 2015.

²⁶ Da je delovanje fotografinje sestre Hermine enkratno v slovenskem in nekdanjem jugoslovanskem prostoru, sta mi potrdila tudi poznavalca zgodovine slovenske fotografije Mirko Kambič in Primož Lampič. Telefonski pogovor, 17. avgust 2011.

²⁷ Več v člankih: Dejan Vončina, »Fotograf Vinko Bavec (1899-1969) : življenje in delo«, *Fotoantika*, 2010, št. 27, str. 2-15. Dejan Vončina, »Fotografinja in slikarka Sonja Bavec Petrović : življenje in delo«, *Fotoantika*, 2011, št. 28, str. 23-29.

²⁸ Dodaten izbor fotografij v Provincialnem arhivu Hčera krščanske ljubezni Ljubljana v Šentjakobu mi je s svojo gostoljubnostjo in odprtostjo omogočila sestra Cveta Jost, za kar se ji najlepše zahvaljujem. (Op. avtorja).

²⁹ Povzeto po <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/58-37-CerkevDoma-1>.

³⁰ Karolina Godina, »S. Justina, Vida Rojc, dr. med.«, *ISIS*, 20. april 2011, str. 38–42.

Photographer Sister Hermina (Justina) Pacek

1931 – 2016

The photographer Sister Hermina (Justina) Pacek is unique not only in Slovenia but also more widely. There are several reasons: In the 1950s very few female photographers pursued their trade independently in Slovenia and Yugoslavia; it was considered a ‘male’ occupation so it was much more unusual and valuable that a Sister of Charity took it up. Even online, Sisters of Charity have not really left their photographic footprint, and Sister Hermina’s work is thus even more unique. In this case, it was pure coincidence that Justina Pacek was taught the photographic art from the renowned photographic family Bavec from Brežice and learned drawing and painting from the sculptor Vladimir Štoviček from Krško before joining the Sisters of Charity in Belgrade. Even though she considered herself ‘shy’ and introverted, her persistence and creative curiosity helped her establish herself as a photographer and artist in the closed community of the Sisters of Charity. Hermina also liked to experiment, e.g. interlacing black and white photography and drawing. There are several such items in the catalogue, for example the photos of the Sisters of Charity included in the drawing. We should also not ignore her paintings. Even though as mentioned the sculptor Štoviček did teach her solid basics of painting, she was a self-taught painter. Her preserved oil paintings mostly contain evocative religious motifs. She also painted numerous greeting cards for her family, relatives and friends for Christmas. Several hundred have been preserved, painted in tempera and crayons. Her creativity shone through in other areas as well: acting, reciting, entertaining sick children in the paediatric hospital in Belgrade and presenting cultural activities within the Sisters’ community. The Sisters of Charity used them to dispel the myth that they only prayed in their free time.

Despite the circumstances, the photos taken by Sister Hermina also contain a wide variety of

messages and activities within the community in Belgrade and elsewhere. Around 600 photos are preserved, mostly depicting relatives and families that she followed from birth to adulthood. In collaborations with the sisters in Šentjakob, we were able to create an additional selection for the catalogue out of 500 photos taken by sister Hermina in Belgrade and which are now preserved in the provincial archives of the Daughters of Christian Love, Ljubljana. In most cases, these are black and white photos. Some photos are especially noteworthy because of the story they convey and are spread across various types of photography: documentary, historical, medical, social and ethnological. Especially impressive are the photos of old, sick and needy people in remote villages, children from the paediatric hospital in Belgrade, some photos of the Sisters’ community, e.g. sisters doing chores: ironing, sewing, teaching, socializing, taking trips to nature and to cultural landmarks, preparing for winter, wood, washing dishes, cleaning, working in the garden, planting, cultural events for the 50th anniversary of the province, visits of mothers and fathers superior, photos visiting her home village Malo Mraševo and the Croatian Catholic community in Letnica in South-Western Kosovo.

Hermina’s breadth of knowledge and width of her spirit and the dedication to photography allow future generations to see a way of life that does not exist anymore. Her photos are a very important document of the times even internationally, as we have not been able to find any other such high quality black and white photos from the period. Her approach and independence (she had her own workshop) allowed Sister Hermina to create a unique photographic legacy. Sister Hermina (Justina) Pacek passed away on 14th February, 2016, in the Home of St. Catharine in Mengeš.

Izjave sestre Hermine

Sister Hermina's statements

»Začela sem biti srečna v fotografskem poklicu. Imela sem vse več znancev in prijateljev. Ljudje so me povsod ljubeznivo sprejemali. Spoznala pa sem tudi temne strani življenja. Moralno in materialno revščino ljudi, še posebej po vojni. Mlade, ki so zapustili študij in delo ter brezciljno tavalili po ulicah in se ukvarjali s kriminalom. Moralna erozija, pomanjkanje in revščina so me spodbudili, da sem začela razmišljati, da bi postala sestra usmiljenka.«

“I started being happy in the photographic profession. I had more and more friends and acquaintances. People graciously accepted me everywhere. I also met the dark side of life. Moral and material poverty of people, especially after the war. Young people who had left the studies and work, and wandered aimlessly through the streets and got involved in crime. Moral erosion, lack and poverty have encouraged me that I began to think, to become a Sister of Charity.”

»Ko sem bila mlajša, me je večkrat kdo vprašal, kakšno razočaranje me je privedlo sestram. Pa sem vedno odgovorila, da bi že zdavnaj izstopila, če bi bil vzrok v kakšnem razočaranju, saj vendar čas pozdravi vse rane. Bil je torej Božji klic in moj odgovor nanj.«

“When I was younger, I was repeatedly asked what disappointment led me to join honourable sisters. And I always replied that I would have resigned long ago if the cause was in disappointment, because the time heals all wounds. It was therefore God's call and my response to it.”

»Napisala sem nekaj krajših iger z duhovno in šaljivo vsebino iz našega življenja. Bila sem tudi režiser in s svojim likovnim znanjem opremila sceno in oder in navsezadnje tudi fotografirala predstave. Napisala in na oder sem postavila tudi humoristično igrico Fotograf, kjer sem igrala fotografa. Vsi so bili navdušeni nad predstavo, kajti niso pričakovali in vedeli, da se v samostanskih krogih ukvarjamo tudi s kulturnim delom.«

“I wrote a few short plays with the spiritual and humorous contents from our lives. I was also a stage manager and with my fine arts knowledge I designed the scene and the stage, and ultimately photographed the performances. I also wrote and put on a stage a humorous play Photographer, where I played the photographer. All were excited about the play because they did not expect and did not know that in the monastic circles we were also dealing with the cultural work.”

»V cerkvi sem se pojavila v stanovski obleki s fotografsko opremo, da bi dokumentirala novo mašo svojega nečaka Jožeta Packa, in požela veliko začudenje ljudi. Tudi mladi bogoslovci so se čudili moji pojavi s fotoaparatom v roki. Toda imela sem mirno vest, ker sem vedela, da je 2. vatikanski koncil odpravil nekatere naše stroge stanovske zakone.«

“In the church I appeared in a monastic habit with the camera equipment to document the new Mass of my nephew Jože Pacek, and won the amazement of people. Even young seminarians were amazed by my appearance with a camera in the hand. But I had an easy conscience because I knew that the 2nd Vatican Council had put an end to some of our strict religious laws.”

»V tem kratkem bivanju v Letnici sem veliko izvedela o povsem izoliranem in ‘pozabljenem’ kraju na jugozahodu Kosova. Ni mi žal, da sem šla za nekaj časa na pomoč v sestrsko ambulanto, kjer se je skoraj vsak dan zvrstila cela Letnica. Zato sem spoznala življenje in navade teh siromašnih ljudi in tudi, v kako težkem misijonu so delale naše sestre in z njimi delile dobro in slabo. Ni potrebno oditi v daljno Afriko ali v kako drugo državo, da pomagamo siromašnim in ubogim, saj smo imeli takšne misijone pred nosom, le vedeli nismo zanje.«

“In my short stay in Letnica, I learned a lot about completely isolated and ‘forgotten’ place in the southwest of Kosovo. I do not regret that I went there for some time to help sisters in the clinic, where almost the whole population of Letnica came every day. Therefore, I learnt of the life and habits of these poor people, and also in how a difficult mission our sisters worked and shared with them the good and the bad. There is no need to go to distant Africa or any other country to help the poor and those in need, because we had such missions under the very nose, but we did not know of them.”

»Ko sem nekajkrat imela malo časa, sem odšla iz ambulante, vzela fotoaparati in začela fotografirati pokrajino, stavbe in ljudi v Letnici in okolici, me je obkročila množica ljudi vseh starosti, ki so začudeno opazovali ‘časno’ sestro s fotoaparatom. Ko sem delala v ambulanti, so me klicali sestra doktor, ko pa so me videli s fotoaparatom v rokah, so me spraševali, kaj sploh sem. Pošalila sem se, da sem novinarka in da pišem za naš sestrski časopis. V tem je bilo nekaj resnice, saj je večina posnetkov ostala v sestrskem arhivu. Slabše pa sem vzela s sabo za spomin na nepozabno doživetje v jugoslovanskem misijonu v Letnici.«

“When I had a little time, I walked out of the clinic, took the camera and began to photograph landscapes, buildings and people in Letnica and its surrounding. I was encircled by a crowd of people of all ages who had watched in amazement ‘honourable’ sister with a camera. When I worked in the clinic, people called me doctor, but when they saw me with a camera in a hand, they asked me what I was. I joked that I was a journalist and that I was writing for our sisters’ newspaper. There was some truth in this because most of the records remained in the archives of the sisters. I only took some photographs of less importance with me in remembrance of the unforgettable experience at the Yugoslav mission in Letnica.”

Pred odhodom med sestre usmiljenke v Beograd 1956/57

Before leaving to the Sisters of Charity in Belgrade 1956/57

HJP 1 Foto: Marija Bavec, birmanka Justina Pacek z botro Antonijo Dobravec, Malo Mraševo, 1946, 5.5 x 8 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 1 Photo by Marija Bavec, Justina Pacek and her godmother Antonija Dobravec attending confirmation, Malo Mraševo, 5.5 cm x 8 cm.

HJP 1a Foto: Vladimir Štoviček, Justina Pacek, Malo Mraševo, 1956, 5.5 x 8.5 cm. Last: A. T., Krško.

HJP 1a Photo by Vladimir Štoviček, Justina Pacek, Malo Mraševo, 1956, 5.5 x 8.5 cm.

HJP 2 Prijatelji in prijateljice iz rojstne vasi Malo Mraševo, pred odhodom Justine Pacek v Beograd k sestram usmiljenkam, Krakovski gozd, 1956, 9 x 12 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 2 Friends from her home village, Malo Mraševo, before Justina Pacek left to join the Sisters of Charity in Belgrade, Krakovski Gozd forest, 1956, 9 x 12 cm.

HJP 3 Justina kot fotografinja Bavčevih na terenu, 1956, 8.5 x 13.5 cm. Last: A. T., Krško.

HJP 3 Justina like a Bavec photographer in the field, 1956, 8.5 x 13.5 cm.

HJP 4 Sestra Anica Pacek, Malo Mraševo, 1956, 8.5 x 13.5 cm. Last: A. T., Krško.

HJP 4 Sister Anica Pacek, Malo Mraševo, 1956, 8.5 x 13.5 cm.

HJP 6 Vaški otroci, Malo Mraševo, 1957, 9 x 12 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 6 Village children, Malo Mraševo, 1957, 9 x 12 cm.

HJP 7 Sestra Rezika Pacek in Slavka Vrhovšek, 1957, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 7 Sister Rezika Pacek and Slavka Vrhovšek, 1957, 6 x 9 cm.

HJP 5 Kipar in medaljer Vladimir Štoviček. Krško, 1975/76. Štoviček je Justini Pacek posredoval osnovno znanje iz risanja in slikanja še pred njenim odhodom med sestre usmiljenke v Beograd., 9 x 14 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 5 Sculptor and medal maker Vladimir Štoviček, Krško, 1975/76. Štoviček taught Justina Pacek the basics of drawing and painting before she joined the Sisters of Charity in Belgrade, 9 x 14 cm.

HJP 8 Foto: Anica Pacek, Justina Pacek pred odhodom v Beograd, 1957, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 8 Photo by Anica Pacek, Justina Pacek before departing for Belgrade, 1957, 6 x 9 cm.

HJP 9 Foto: Vladimir Štoviček, Packova dekleta, z leve: Justina, Anica, Rezika in Milka, Malo Mraševo, 1956, 8.5 x 13.5 cm. Last: A. T., Krško.
HJP 9 Photo by Vladimir Štoviček. Pacek's girls. From left: Justina, Anica, Rezika and Milka, Malo Mraševo, 1956. 8.5 x 13.5 cm.

Med sestrami usmiljenkami v Beogradu 1957 – 1987

With the Sisters of Charity in Belgrade 1957 – 1987

HJP 12 Dr. Stanko Žakelj, ravnatelj sester usmiljenk Jugoslovanske province, Beograd, 1959, 9 x 12 cm. Fotografirano z aparatom Balda Jubilette brez bliskovice. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 12 Dr Stanko Žakelj, headmaster of the Sisters of Charity in Yugoslav province, Belgrade, 1959, 9 x 12 cm. Photo taken with the camera Balda Jubilette with no flash.

Č-40 Obisk vrhovne predstojnice iz Pariza matere Francine Lepicard, Čukarica, Beograd, 1961, 8.8 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-40 Visit of the mother superior from Paris Francine Lepicard, Čukarica, Belgrade, 1961, 8.8 x 13.6 cm.

HJP 35 Prvi kombi v skupnosti za prevoz sester v srednjo medicinsko šolo v Zemun, Beograd 1960, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 35 The first van sisters used to drive to the medical high school in Zemun, Belgrade, 1960, 8.5 x 11.5 cm.

Č-23 Postulantnije se učijo, Beograd, ok. 1960, 8.6 x 13.3 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-23 *Postulant nuns at study, Belgrade, around 1960, 8.6 x 13.3 cm.*

HJP 26 Sestre usmiljenke na vrtu, ulica Kneza Miloša, Beograd, 1959, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 26 *Sisters of Charity in the Garden, Knez Miloš street, Belgrade, 1959, 8.5 x 11.5 cm.*

Č-40 Obisk vrhovne predstojnice iz Pariza matere Lepicard, Beograd, 1961, 8.8 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-40 *Visit of the Superior Sister from Paris Mother Lepicard, Belgrade, 1961, 8.8 x 13.6 cm.*

HJP 10 Obisk vrhovne predstojnice matere Lepicard iz Pariza, Beograd, 1961, 9 x 14 cm. Fotografirano z aparatom Balda Jubilette brez bliskavice. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 10 *Visit of the Superior Sister Mother Lepicard from Paris, Belgrade, 1961, 9x 14 cm. Photo taken with the camera Balda Jubilette with no flash.*

HJP 14 Kapela sester usmiljenk, Beograd, Višegradaska 23, ok. 1962. 9 x 14 cm, Last: A. T., Krško.

HJP 14 *Chapel of the Sisters of Charity, Belgrade, Višegradaska 23, around 1962, 9 x 14 cm.*

V-15 Obisk vrhovne predstojnice iz Pariza matere Lepicard, Beograd, 1961, 8.8 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-15 *Visit of the Superior Sister from Paris Mother Lepicard, Belgrade, 1961, 8.8 x 13.6 cm.*

V-15 Obisk vrhovne predstojnice iz Pariza matere Lepicard, Beograd, 1961, 8.8 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-15 Visit of the Superior Sister from Paris Mother Lepicard, Belgrade, 1961, 8.8 x 13.6 cm.

HJP 13 Sestra Hermina z otroci, začetek dela v otroški bolnišnici v Beogradu, ok. 1962, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 13 Sister Hermina with children, starting to work in the paediatric hospital in Belgrade, around 1962, 6 x 9 cm.

HJP 18 Sestra Hermina Pacek in Renata Lovšin v redovniški obleki s kornetom, Beograd, 1962, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 18 Sister Hermina Pacek and Renata Lovšin in the habits with the cornettes, Belgrade, 1962, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 34 Prva predstojnica sestre Hermine sestra Kunc, Beograd, 1964, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 34 Sister Hermine's first superior Sister Kunc, Belgrade, 1964, 8.5 x 11.5 cm.

MP-1 Sestre na izletu v gozdu, v sredi sedi s. Amalija, stoji s. Kunc, Marija Pomagaj, Beograd, med leti 1960 in 1964, 8.5 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)

MP-1 Sisters on a trip to the forest. Sitting in the middle is s. Amalija, standing s. Kunc, Mary Help of Christians, Belgrade, between 1960 and 1964, 8.5 x 13.5 cm.

BT-1 Sestrsk skupnost na Vračarju, Beograd, 1963, 8.5 x 13.4 cm. (Pa. HKL, LJ.)

BT-1 Sister community in Vračar, Belgrade, 1963, 8.5 x 13.4 cm.

Č-18 Sestre na vrtu, Čukarica, Beograd, po letu 1964, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-18 Sisters in the garden, Čukarica, Belgrade, after 1964, 9 x 14 cm.

HJP 15 Fotolaboratorij sestre Hermine Pacek v Višegradski ulici 23, Beograd, 1964. Tu je bila največja sestrsko skupnost v Beogradu. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 15 Photolaboratory of Sister Hermina Pacek in Višegrad, Belgrade, 1964. This was the biggest Sister community in Belgrade.

Č-8 Sestrsko pomoč bolnici, Čukarica, Beograd, pred letom 1963, 8,8 x 13,5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-8 Sister helping a patient, Čukarica, Belgrade, before 1963, 8,8 x 13,5 cm.

BT-1 Sestre perejo perilo, Vračar, Beograd, pred letom 1963, 8,5 x 13 cm. (Pa. HKL, LJ.)
BT-1 Sisters doing laundry, Vračar, Belgrade, before 1963, 8,5 x 13 cm.

HJP 17 Sestre usmiljenke s korneti, Beograd, 1962, 8.5 x 11.5 cm.
 Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 17 Sisters of Charity with cornettes, Belgrade, 1962, 8.5 x 11.5 cm.

MP-1 Obisk škofa Jenka, Marija Pomagaj, pred letom 1963, 8.8 x 13.7 cm. (Pa. HKL, LJ.)
MP-1 Visit of Bishop Jenko, Mary Help of Christians, before 1963, 8.8 x 13.7 cm.

Č-19 Likalnica. Z leve sestre: Jolanda Lukšič, Janja Rupnik in Avgušтина Čebular, Čukarica, Beograd, po letu 1964, 8.6 x 13.3 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-19 Ironing room. From left, sisters: Jolanda Lukšič, Janja Rupnik and Avgušтина Čebular, Čukarica, Belgrade, after 1964, 8.6 x 13.3 cm.

HJP 32 Direktna infuzija, otroška bolnišnica, Beograd, 1965, 9 x 12 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 32 Direct infusion, children's hospital in Belgrade, 1965, 9 x 12 cm.

HJP 11 Sestre usmiljenke, Dedinje, Beograd, 1965, 9 x 12 cm.
Kandidatki za sestri usmiljenki sta brez stanovske uniforme. Last:
D. P., Malo Mraševo.
*HJP 11 Sisters of Charity, Dedinje, Belgrade, 1965, 9 x 12 cm. Two
candidate sisters are without uniforms.*

V-29 Učilnica, z leve sestri: Monika Drganc in Branka Dimnik,
Višegradska 23, Beograd, ok. 1962, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
*V-29 Classroom, from left sisters: Monika Drganc and Branka
Dimnik, Višegradska 23, Belgrade, around 1962, 9 x 14 cm.*

Č-14 Portret sester usmiljenk, Čukarica, Beograd,
1966, 9 x 13 cm. (Pa. HKL, LJ.)
*Č-14 Portrait of Sisters of Charity, Čukarica,
Belgrade, 1966, 9 x 13 cm.*

V-13 Postulantinje pri učenju, Beograd, 1966/67,
9 x 13.7 cm. (Pa. HKL, LJ.)
*V-13 Postulants studying, Belgrade, 1966/67,
9 x 13.7 cm.*

Č-21 Sestre novinke umivajo posodo, Čukarica, Beograd, 1967, 8.7 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)
 Č-21 Novice sisters washing dishes, Čukarica, Belgrade, 1967, 8.7 x 13.6 cm.

Č-21 Sestre novinke šivajo, Čukarica, Beograd, 1967, 8.7 x 13.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)
 Č-21 Novice sisters sewing, Čukarica, Belgrade, 1967, 8.7 x 13.6 cm.

HJP 16 Kandidatke za sestre usmiljenke, Beograd, 1968. Devico Marijo v ozadju je naslikala sestra Hermina, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
 HJP 16 Sisters of Charity candidates, Belgrade, 1968. The Virgin in the background was painted by Sister Hermina, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 24 Igra Smrt matere Ludovike, ustanoviteljice sester usmiljenk, Beograd, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 24 The play Death of Mother Ludovika, the founder of the Sisters of Charity, Belgrade, 8.5 x 11.5 cm.

Č-21 Sestre novinke šivajo, Čukarica, Beograd, 1968/69, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-21 Novice sisters sewing, Čukarica, Belgrade, 1968/69, 9 x 14 cm.

V-29 Sestre s knjigami, Beograd, 1968/69, 8.8 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-29 Sisters with books, Belgrade, 1968/69, 8.8 x 13.8 cm.

HJP 33 Obisk pri pravoslavcima, Fruška gora, 1969, 9 x 14 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 33 Visiting the Orthodox, Fruška Gora, 1969, 9 x 14 cm.

Č-37 Ob 50-letnici province, z leve: dr. Stanko Žakelj, James Richardson, s. Justa Slana, nadškof Gabrijel Bukatko, Msgr. Lujo Česlan in Ciril Tršar, Čukarica, Beograd, 1969, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)

Č-37 50th anniversary of the province. From left: Dr Stanko Žakelj, James Richardson, s. Justa Slana, Archbishop Gabrijel Bukatko, Msgr. Lujo Česlan and Ciril Tršar, Čukarica, Belgrade, 1969, 9 x 14 cm.

HJP 27 Sestre z žogama, Topčidersko Brdo, Beograd, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo. HJP 27 Sisters with balls, Topčidersko Brdo, Belgrade, 1968, 8.5 x 11.5 cm.

Č-43 Nastop ob 50-letnici province, Čukarica, Beograd, 1969, 9 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-43 Ceremony for the 50th anniversary of the province, Čukarica, Belgrade, 1969, 9 x 13.8 cm.

Č-43 Ob proslavi 50-letnice province, Čukarica, Beograd, 1969, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-43 Celebrating the 50th anniversary of the province, Čukarica, Belgrade, 1969, 9 x 14 cm.

V-10 Nastop ob 50-letnici province, igra Gobavca je poljubila ..., Beograd, 1969, 9 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-10 Ceremony for the 50th anniversary of the province, the play She kissed the leper..., Belgrade, 1969, 9 x 13.5 cm.

V-10 Nastop ob 50-letnici province, Beograd, 1969, 8.8 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-10 Ceremony for the 50th anniversary of the province, Belgrade, 1969, 8.8 x 13.8 cm.

V-25 Obisk v patriaršiji v Beogradu pri patriarhu Germanu: ljubljanski nadškof Jožef Pogačnik, beograjski nadškof Gabrijel Bukatko, msgr. Lujo Česlar, msgr. Alojzij Turk, 60. leta 20. stoletja, 8.2 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-25 Visiting the monastery in Belgrade with patriarch German: Ljubljana Archbishop Jožef Pogačnik, Belgrade Archbishop Gabrijel Bukatko, msgr. Lujo Česlar, msgr. Alojzij Turk, 1960s, 8.2 x 12 cm.

V-29 Sestre šolarke srednje medicinske šole v Zemun, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.6 x 12.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-29 Sisters studying medicine in high school in Zemun, Belgrade, 1960s, 8.6 x 12.8 cm.

V-26 Slepí duhovnik Anton Zorko, Beograd, 60. leta 20. stoletja,
6.5 x 8.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-26 Blind Reverend Anton Zorko, Belgrade, 1960s, 6.5 x 8.6 cm.

V-29 Varstvo otrok v bolnici, Beograd, 60. leta 20. stoletja,
9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
*V-29 Watching the children in hospital, Belgrade, 1960s,
9 x 14 cm.*

V-29 Otroška klinika, v sredini sestra Alfonza Drobne, Beograd, po letu 1960, 8.8 x 11.7 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-29 Paediatric clinic, in the middle Sister Alfonza Drobne, Belgrade, after 1960, 8.8 x 11.7 cm.

V-31 Sestre šolarke gredo s kombijem v srednjo medicinsko šolo v Zemun, Beograd, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-31 Student sisters taking a van to the medical high school in Zemun, Belgrade, 1960s, 9 x 13.5 cm.

BT-1 Vračar, Beograd. Sestri Demetrija in Priscila, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
BT-1 Vračar, Belgrade. Sisters Demetrija and Priscila, 1960s, 9 x 14 cm.

Č-18 Sestre luščijo fižol, Čukarica, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-18 Sisters shelling beans, Čukarica, Belgrade, 1960s, 9 x 13.8 cm.

BT-1 Sestre pri delu, Vračar, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.2 x 13 cm. (Pa. HKL, LJ.)
BT-1 Sisters at work, Vračar, Belgrade, 1960s, 8.2 x 13 cm.

Č-22 Sestre novinke v kapeli, Čukarica, Beograd, 60. leta 20. stoletja. (Pa. HKL, LJ.)
Č-22 Novice sisters in the chapel, Čukarica, Belgrade, 1960s.

Č-22 Sestre novinke pripravljajo drva, Čukarica, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 13 x 18 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-22 Novice sisters preparing wood, Čukarica, Belgrade, 1960s, 13 x 18 cm.

Č-22 Sestre novinke sadijo na vrtu, Čukarica, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 13 x 18 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-22 Novice sisters planting in the garden, Čukarica, Belgrade, 1960s, 13 x 18 cm.

MP-1 Sestrsko skupnost Marija Pomagaj, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
 MP-1 Sister community Mary Help of Christians, Belgrade, 1960s, 9 x 13.8 cm.

Č-49 Sestra Gracioza Ivanšek, katehistinja, Čukarica, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
 Č-49 Sister Gracioza Ivanšek, religious teacher, Čukarica, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

MP-1 Srečanje redovnic, Marija Pomagaj, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
 MP-1 Meeting of nuns, Mary Help of Christians, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

MP-1 Sestre pri skupnem delu, Marija Pomagaj, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.7 x 12.4 cm. (Pa. HKL, LJ.)
MP-1 Sisters at team work, Mary Help of Christians, Belgrade, 1960s, 8.7 x 12.4 cm.

V-1 Dom sester, Višegradska 23, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 6.3 x 9.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Sisters' home, Višegradska 23, Belgrade, 1960s, 6.3 x 9.5 cm.

V-1 V bolnici v laboratoriju, sestra Perpetua Grmšek, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.5 x 12.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 In the hospital laboratory, Sister Perpetua Grmšek, Belgrade, 1960s, 8.5 x 12.5 cm.

V-1 Sestre Davorina Gregorc, Martina Baš in Jakobina Mlakar pri bolnih otrocih, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Davorina Gregorc, Martina Baš and Jakobina Mlakar with sick children, Belgrade, 1960s, 9 x 12 cm.

V-1 Na otroški kliniki, sestra Marina Žveplan, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.8 x 11.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 In the pediatric clinic, Sister Marina Žveplan, Belgrade, 1960s, 8.8 x 11.5 cm.

V-1 Rentgen v bolnici, sestra Benjamina Ilija, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 12.6 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Roentgen in the hospital, Sister Benjamina Ilija, Belgrade, 1960s, 9 x 12.6 cm.

V-1 Sušenje perila, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Drying laundry, Belgrade, 1960s, 9 x 13.5 cm.

V-1 Sestre lupijo krompir, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Sisters peeling potatoes, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

V-1 Umivanje steklenih vrat, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 12.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Washing glass doors, Belgrade, 1960s, 9 x 12.8 cm.

V-1 Otroška klinika, sestra Alfonza Drobne, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Paediatric clinic, Sister Alfonza Drobne, Belgrade, 1960s, 9 x 13.8 cm.

V-1 Kirurška klinika, sestra Pija, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-1 Surgery clinic, Sister Pija, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

V-2 Sestrsko skupnost – v prvi vrsti v sredini sestra Hermina, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.6 x 13 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-2 Sisters' community – front row in the middle Sister Hermina, Belgrade, 1960s, 8.6 x 13 cm.

V-2 Sestre: Terezija Pavlič, Marjeta Pust, Monika Drganc, Beata Korenjak in Terezija Cesar, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.8 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-2 Sisters: Terezija Pavlič, Marjeta Pust, Monika Drganc, Beata Korenjak and Terezija Cesar, Belgrade, 1960s, 8.8 x 13.5 cm.

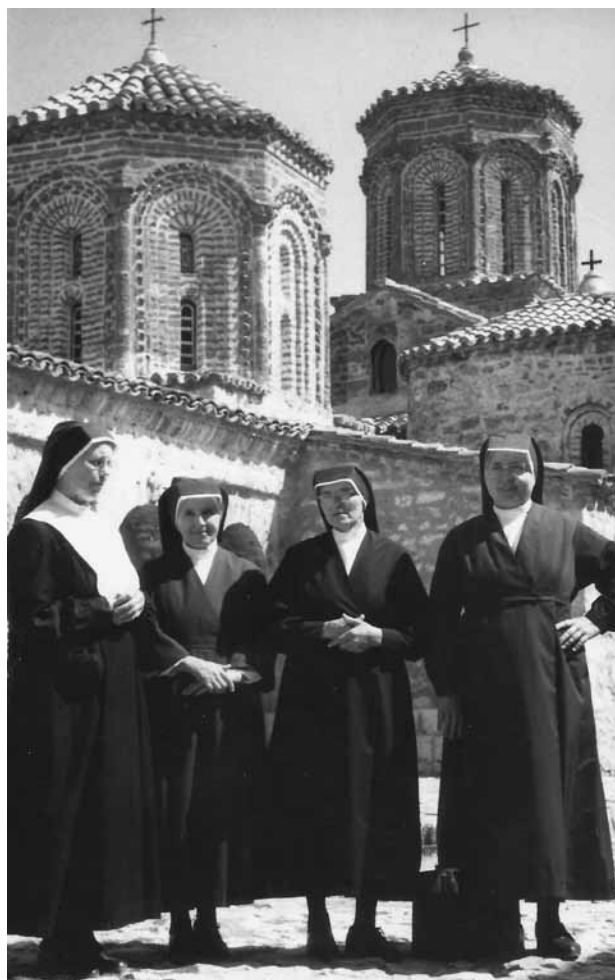
V-2 Vizitatorica Justa Slana, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.8 x 13.2 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-2 Sister Justa Slana, Belgrade, 1960s, 8.8 x 13.2 cm.

V-9 Izlet sester na Avalo, na desni ravnatelj sester usmiljenk Jurij Devetak, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-9 Sisters' trip to Avala, on right is Jurij Devetak, headmaster of the Sister of Charity, Belgrade, 1960s, 9 x 13.8 cm.

V-2 Portret sestre Petrine, Beograd, 60. leta 20. stoletja,
9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-2 Portrait of Sister Petrina, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

V-9 Izlet sester, Ohrid, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm.
(Pa. HKL, LJ.)
V-9 Sisters' trip to Ohrid, 1960s, 9 x 14 cm.

V-9 Mlade sestre in postulantinji na izletu v naravi, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13.5 cm.
(Pa. HKL, LJ.)
V-9 Young sisters and two postulant nuns in nature, Belgrade, 1960s, 9 x 13.5 cm.

V-10 Sestra igra na violino, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-10 Sister playing the violin, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

V-11 Pripravljanje ozimnice, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 6.5 x 9 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-11 Preparing winter supplies, Belgrade, 1960s, 6.5 x 9 cm.

V-11 V pralnici, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-11 In the laundry, Belgrade, 1960s, 9 x 12 cm.

Č-46 Sestra Amanda Potočnik, misijonarka na Madagaskarju, Čukarica, Beograd, 1971, 8.5 x 13.8 cm.
Č-46 Sister Amanda Potočnik, missionary in Madagascar, Čukarica, Belgrade, 1971, 8.5 x 13.8 cm.

V-17 Ob obisku vrhovne svetovalke sestre Julijane Poždal, v prvi vrsti v ospredju sestra Hermina, Beograd, 1971, 8.5 x 12.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-17 Visit of the General Counselor Sister Julijane Poždal, first row in front Sister Hermina, Belgrade, 1971, 8.5 x 12.8 cm.

MP-1 Aspirantkinje gredo v srednjo medicinsko šolo v Zemun, Marija Pomagaj, Beograd, 1971, 9.8 x 14.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
MP-1 Aspirants attending medical high school in Zemun, Mary Help of Christians, Belgrade, 1971, 9.8 x 14.8 cm.

MP-1 Postulantkinje, Marija Pomagaj, Beograd, 1971, 9.8 x 14.8 cm. (Pa. HKL, LJ.)
MP-1 Postulant nuns, Mary Help of Christians, Belgrade, 1971, 9.8 x 14.8 cm.

HJP 40 Silvestrovo, ki ga je vsako leto organizirala sestra Hermina, otroška bolnica v Beogradu, 70. leta 20. stoletja. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 40 New Year's celebration, organized every year by Sister Hermina, paediatric hospital in Belgrade, 1970s.

HJP 41 Rodne sestre Podgrajšek, ki so postale sestre usmiljenke, Beograd, 1978, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 41 Sisters Podgrajšek that became Sisters of Charity, Belgrade, 1978, 8.5 x 11.5 cm.

Č-3 Sestre usmiljenke, Čukarica, Beograd, 1980, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
Č-3 Sisters of Charity, Čukarica, Belgrade, 1980, 9 x 14 cm.

V-23 Beograjski nadškof Alojzij Turk, Beograd, ok. 1981, 9 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-23 Belgrade Archbishop Alojzij Turk, Belgrade, around 1981, 9 x 12 cm.

HJP 28 Sestra Hermina z malim bolnikom, otroška bolnišnica, Beograd, 1985, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 28 Sister Hermina with a young patient, paediatric hospital, Belgrade, 1985, 6 x 9 cm.

HJP 29 Sestra Hermina pri dializi, otroška bolnišnica, Beograd, 1985, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 29 Sister Hermina during dialysis, pediatric hospital, Belgrade, 1985, 6 x 9 cm.

HJP 39 Velikonočni pirhi, Beograd, 1985, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 39 Easter eggs, Belgrade, 1985, 8.5 x 11.5 cm.

V-23 Miklavž prihaja, Beograd, 1986, 9 x 13.5 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-23 St Nicholas is coming, Belgrade, 1986, 9 x 13.5 cm.

V-23 Prvi obisk nadškofa in metropolita prof. dr. Franca Perka, Beograd, 1987, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
V-23 First visit of Metropolitan Archbishop Dr Franc Perko, Belgrade, 1987, 9 x 14 cm.

HJP 30 Odhod sestre Hermine v pokoj, otroška bolnišnica, Beograd, 1987. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 30 Sister Hermine retires, children's hospital in Belgrade, 1987.

Fotografije Hermininih sorodnikov in pomoč ubogim ob obiskih Slovenije

Photos of Hermina's relatives and helping the poor when visiting Slovenia

HJP 20 Nečaka sestre Hermine Miro in Irena Tičar, ko se je sestra Hermina prvič vrnila v Slovenijo, Raka, 1963, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 20 Sister Hermina's nephew and niece, Miro and Irena Tičar when Sister Hermina returned to Slovenia for the first time, Raka, 1963, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 56 Foto: Vinko Bavec, portret sestre Hermine, Brežice, 1964, 9 x 12 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 56 Photo by Vinko Bavec, portrait of Sister Hermine, Brežice, 1964, 9 x 12 cm.

HJP 19 Sestra Hermina s sorodniki pred domačo hišo, Malo Mraševo, 1966, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 19 Sister Hermina and her relatives in front of her birthplace, Malo Mraševo, 1966, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 37 Sestra Hermina na obisku v vasi Škocjan pri Šentjerneju, 1975, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 37 Sister Hermina visiting the village Škocjan near Šentjernej, 1975, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 36 Pomoč ostarelim in revnim, Raka pri Krškem, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 36 Helping the old and poor; Raka near Krško, 1968, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 43 Nova maša nečaka Jožeta Packa, cerkev sv. Križa, Podbočje, 1970, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 43 New mass of nephew Jože Pacek, St Cross Church, Podbočje, 1970, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 42 Prva maša nečaka Jožeta Packa, Malo Mraševo, 1970, 10 x 14 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 42 First mass of nephew Jože Pacek, Malo Mraševo, 1970, 10 x 14 cm.

HJP 20 Nečakinji Irena Tičar in Darja Stanič, Krško, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 20 Nieces Irena Tičar and Darja Stanič, Krško, 1968, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 38 Reveži z Gorjancev, 1975, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 38 Poor people of Gorjanci, 1975, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 31 Sestra Hermina opazuje naravo, Škocjan na Dolenjskem, 1968, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 31 Sister Hermina observing nature, Škocjan in Dolenjska, 1968, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 21 Pranečak Uroš Rozman, 1988, 6 x 9 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 21 Grandnephew Uroš Rozman, 1988, 6 x 9 cm.

Katoliška vas Letnica na jugozahodu Kosova 1987

Catholic village Letnica in the southwest of Kosovo 1987

HJP 45 Vas Letnica na jugozahodu Kosova s cerkvijo, posvečeno Mariji, središče duhovnega in družabnega življenja v vasi in zelo priljubljena romarska točka, 1987, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 45 Village Letnica in the southwest of Kosovo with a church dedicated to Mary, centre of spiritual and social life in the village and a very popular pilgrimage destination, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 44 Siromašna hiša, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 44 Poor house, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 46 Pokopališče, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 46 Cemetery, Letnica, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 47 Letnica, 1987, 9 x 12 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 47 Letnica, 1987, 9 x 12 cm.

HJP 48 Domačinka na oslu, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.
Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 48 Villager on a donkey, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 49 Dekle v narodni noši, Letnica, 1987, 6 x 9 cm. Last:
D. P., Malo Mraševo.
HJP 49 Girl in national costume, Letnica, 1987, 6 x 9 cm.

HJP 53 Pokopališče, Letnica, 1987, 6 x 9 cm.
Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 53 Cemetery, 1987, 6 x 9 cm.

HJP 50 Počitek po delu na polju, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.
Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 50 Resting after fieldwork, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 51 Domačinka z osli, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 51 Villager with donkeys, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 52 Preproste hiše, ometane z blatom, v katerih so si ljudje delili prostor delili z domačimi živalmi, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 52 Simple mud plastered houses where people shared their living quarters with animals, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 54 Mladenki v tipični narodni noši iz lanu, Letnica, 1987. Na levi strani je Ljubica Jožić ml., ki je s sovrstnicami pomagala sestri Hermini v ambulanti v Letnici. Kasneje je vstopila v red sester usmiljenk, v katerem od 2012 opravlja naloge predstojnice Doma sv. Katarine v Mengšu, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
HJP 54 Two girls in typical national costumes from flax, Letnica, 1987. Left is Ljubica Jožić jr., who helped Sister Hermina with her friends in the clinic in Letnica. Later she joined the Sisters of Charity and she is the superior of the Home of St. Catharine in Mengeš since 2012, 8.5 x 11.5 cm.

HJP 55 Sestra Hermina (prva z leve) v družbi vaških deklet in sestre Malega Jezusa, Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

HJP 55 Sister Hermina (first from left) with village girls and a Sister of the Child Jesus., Letnica, 1987, 8.5 x 11.5 cm.

P-20 Foto: n.n. Oltar cerkve posvečene Mariji, Letnica, 9 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)

P-20 Photo: n.n. Altar of the church dedicated to Mary, Letnica, 9 x 12 cm.

P-20 Foto: n.n. Izdelava in restavriranje nabožnih kipov – sestra Ksaverija, Letnica, 9 x 12 cm. (Pa. HKL, LJ.)

P-20 Photo: n.n. Creating and restoring holy statues – Sister Ksaverija, Letnica, 9 x 12 cm.

P-20 Dekleta priglašenke – večinoma Albanke in tudi nekaj iz Letnice, 1987, 8.3 x 11.3 cm. (Pa. HKL, LJ.)

P-20 Applicant girls – mostly Albanian and some from Letnica, 1987, 8.3 x 11.3 cm.

P-20 Po brozgi in blatu k bolniku, Letnica, 1987, 8.3 x 13.5 cm.
(Pa. HKL, LJ.)
P-20 Through the dirt and mud to see a patient, Letnica, 1987, 8.3 x 13.5 cm.

P-20 Foto: n.n. Sestrskā hiša pred potresom, Letnica, 1998, 8.5 x 13.3 cm. (Pa. HKL, LJ.)
P-20 Photo: n.n. Sisters' house before the earthquake, Letnica, 1998, 8.5 x 13.3 cm.

P-20 Vaščani, Letnica, 1987, 8.8 x 13.3 cm.
(Pa. HKL, LJ.)
P-20 Villagers, Letnica, 1987, 8.8 x 13.3 cm.

P-20 Foto: n.n. Vaščani in usmiljena sestra na konju, Letnica, 8.6 x 13.3 cm. (Pa. HKL, LJ.)
P-20 Photo: n.n. Villager and Sister of Charity riding a horse, Letnica, 8.6 x 13.3 cm.

P-20 Foto: n.n. Letnica, cerkev posvečena Mariji, 9x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
P-20 Photo: n.n. Letnica, church dedicated to Mary, 9x 14 cm.

P-20 Foto: n.n. Letniška črna Marija, 9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)
P-20 Photo: n.n. Black Mary of Letnica, 9 x 14 cm.

Preplet črnobele fotografije in risbe

Intertwining of black and white photography and drawing

IHJP 1 Fotografije sester Višegradske stanovske skupnosti, ki so umeščene v risbo, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.5 x 13.5 cm. Last: A. T., Krško.

IHJP 1 Photos of the Sisters of Charity from Višegrad are included in the drawing, Belgrade, 1960s, 8.5 x 13.5 cm.

IHJP 2 Prve zaobljube sester, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 9 x 13 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.

IHJP 2 First vows, Belgrade, 1960s, 9 x 13 cm.

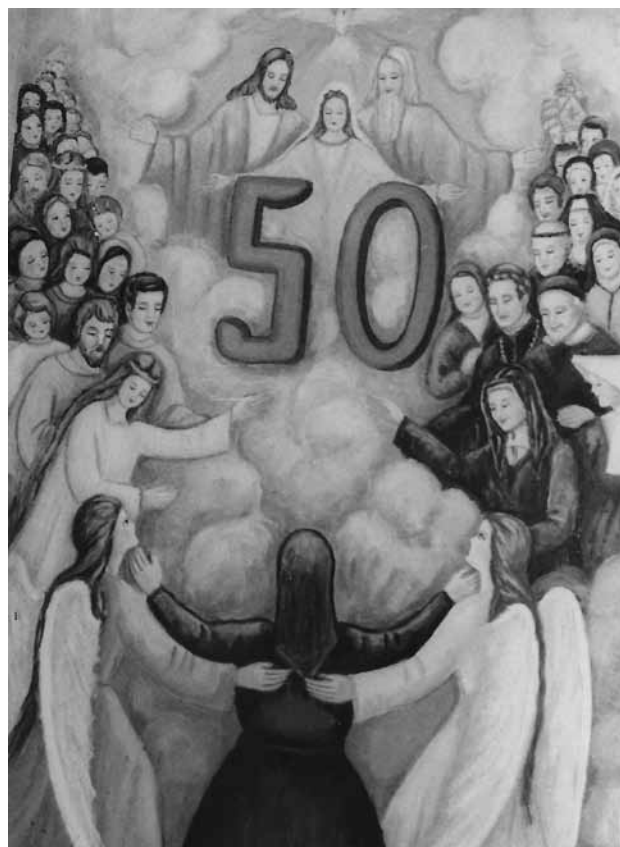

IHJP 3 Velikonočna voščilnica, 6 x 9 cm, kombinacija fotografije in risbe, z leve Darja Stanič in Irena Tičar, Beograd, 1964. Last: A. T., Krško.

IHJP 3 Easter greeting card, 6 x 9 cm, combination of photography and drawing. From left: Darja Stanič and Irena Tičar, Belgrade, 1964.

V-14 Herminina ilustracija (Marijino rojstvo) ob 50-letnici province, Beograd, 1969, 8.8 x 12 cm. (Pa, HKL, LJ.)
V-14 Hermina's drawing (Mary's Birth) for the 50th anniversary of the province, Belgrade, 1969, 8.8 x 12 cm.

V-14 Herminina ilustracija (Marija v nebesih sprejme jubilatko) ob 50-letnici province, Beograd, 1969, 9 x 14 cm. (Pa, HKL, LJ.)
V-14 Hermina's drawing (Mary welcomes the celebrant to heaven), for the 50th anniversary of the province, Belgrade, 1969, 9 x 14 cm.

V-31 Herminina ilustracija pelikana, ki hrani mladiče s svojo krvjo, Beograd, 60. leta 20. stoletja, 8.8 x 12.4 cm. (Pa, HKL, LJ.)
V-31 Hermina's drawing of a pelican feeding her young with her blood, Belgrade, 1960s, 8.8 x 12.4 cm.

V-31 Herminina ilustracija ob otvoritvi juniorata, Beograd, 1966, 9 x 12 cm. (Pa, HKL, LJ.)
V-31 Hermina's drawing for the opening of the Juniorate, Belgrade, 1966, 9 x 12 cm.

V-31 Herminina ilustracija ob otvoritvi juniorata, Beograd, 1966, 9 x 13.3 cm.
(Pa, HKL, LJ.)
V-31 Hermina's drawing for the opening of the Juniorate, Belgrade, 1966, 9 x 13.3 cm.

Slike sestre Hermine, olje na platno

Paintings of Sister Hermina, oil on canvas

SHJP 1 Pogled na Krko z mostu v Brodu v Podbočju, olje na platno, Malo Mraševo, 1956. Sliko je Justina naslikala kot samouk, preden je šla k Vladimirju Štovičku. Sliko je vzela s sabo, da bi mu pokazala svoje slikarsko znanje. Last: D. P., Malo Mraševo.

SHJP 1 A view of river Krka from the bridge in Brod in Podbočje, oil on canvas, 1956, Malo Mraševo. Justina painted this work to learn painting on her own before visiting Vladimir Štoviček. She took the painting with her as proof of her talent.

SHJP 2 Sv. družino je Justina Pacek naslikala pod mentorstvom Vladimirja Štovička in je bila prvotno hranjena v njeni domači hiši v Malem Mraševem. Olje na platno, 1957. Last Jožeta Packa, župnijski urad Čatež ob Savi.

SHJP 2 Justina painted the holy family under mentorship of Vladimir Štoviček and it was initially displayed in the house she grew up in, in Malo Mraševo. Oil on canvas, 1957.

SHJP 3 Prve krščanske binkošti je sestra Hermina upodobila v skladu z likovno tradicijo in tako v središče dogodka postavila sv. Marijo. Olje na platno, 1978. Last Jožeta Packa, župnijski urad Čatež ob Savi.

SHJP 3 Sister Hermina composed the first Christian Pentecost in accordance to tradition and put Holy Mary in the centre. Oil on canvas, 1978.

SHJP 4 Sestra Hermina je nečaka duhovnika Jožeta Packa upodobila s simboli evharistične daritve. Olje na platno, 1980. Last Jožeta Packa, župnijski urad Čatež ob Savi.

SHJP 4 Sister Hermina painted her nephew, priest Jože Pacek with Eucharist symbols. Oil on canvas, 1980.

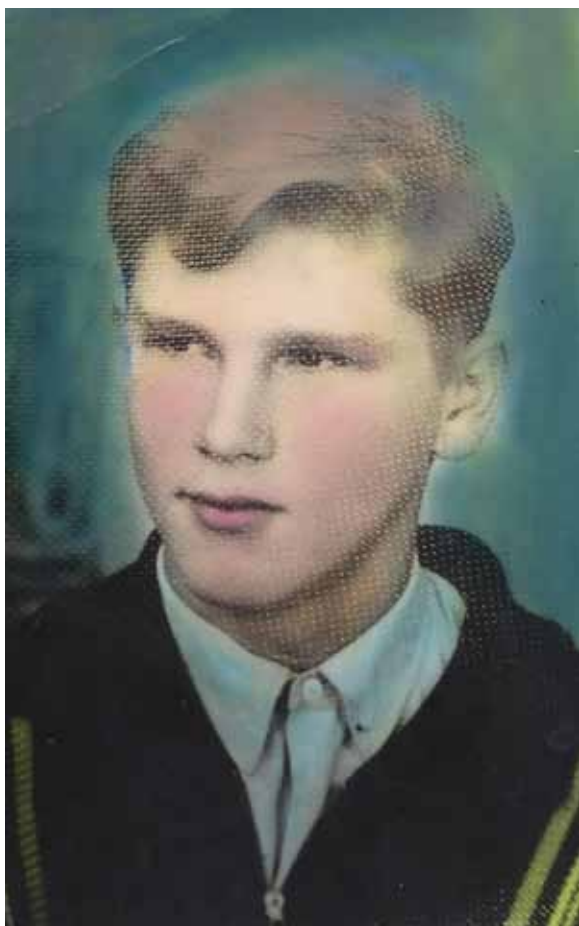
SHJP 5 Jezus v jasliah. Božič 1994, šeleshamer, tempere in barvice, župnija Cerklje ob Krki. Risbo je sestra Hermina ustvarila, da bi ljudem približala skrivnost božiča: Jezus rojen v pastirski votlini vabi k sebi odrasle in otroke.

SHJP 5 Jesus in the manger, Christmas 1994. Drawing paper, tempera and colour pencils, parish Cerklje ob Krki. The painting was created by Sister Hermina, to bring the secret of Christmas closer to people. Jesus, born in the herders' dwelling invites both adults and children.

Obarvani fotografiji

Colourized photos

CHJP 1 Nečak Jože Pacek – obarvana fotografija, 1960, 8.5 x 11.5 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
CHJP 1 Nephew Jože Pacek – coloured photo, 1960, 8.5 x 11.5 cm.

CHJP 2 Sestra Hermina – obarvana fotografija, Krško, 1970, 6.5 x 6 cm. Last: D. P., Malo Mraševo.
CHJP 2 Sister Hermina – coloured photo, Krško, 1970, 6.5 x 6 cm.

DHJP 1 Foto: Dejan Vončina, Sestra Hermina s svojim prvim fotoaparatom Balda Jubilette, Mengeš, 2011.

DHJP 1 Photo: Dejan Vončina, Sister Hermina with her first camera Balda Jubilette, Mengeš, 2011.

Na hrbtni strani:

V-2 Sestri Hermina Pacek in Evstozija Godler, Beograd, 60. leta 20. stoletja,
9 x 14 cm. (Pa. HKL, LJ.)

V-2 Sisters Hermina Pacek and Evstozija Godler, Belgrade, 1960s, 9 x 14 cm.

Kratice lastnikov fotografij/Initials of owners of photos

D. P., Malo Mraševo
A. T., Krško
Pa. HKL, LJ

Dejan Pacek, Malo Mraševo
Anica (Pacek) Tičar, Krško
Provincialni arhiv, Hčera krščanske ljubezni, Ljubljana